

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky



Bakalářská práce

Důchodová reforma České republiky

Štěpánka Eremiášová

© 2020 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Štěpánka Eremiášová

Hospodářská politika a správa

Podnikání a administrativa

Název práce

Důchodová reforma ČR

Název anglicky

Pension reform in the Czech republic

Cíle práce

Cílem bakalářské práce je zhodnocení důchodového systému ČR z hlediska jednotlivých důchodových pilířů. Přínosem závěrečné práce budou vlastní náměty a doporučení.

Metodika

Bakalářská práce bude rozdělena na část teoretickou a analytickou. Teoretická část bude věnována vysvětlení odborných pojmů a kategorií, formou literární rešerše. Ve druhé části práce, analytické, bude zhodnocen důchodový systém v ČR z hlediska jednotlivých důchodových pilířů. Veškeré informace budou čerpány z relevantních zdrojů dat – MF ČR, Statistické ročenky ČR, ČNB, Eurostatu. V závěru BP budou navrženy alternativy z hlediska finančního zabezpečení občanů na stáří.

Při zpracování bakalářské práce budou využity metody sekundárního sběru dat, deskripce, analýza dokumentu, metody finanční matematiky a metoda komparace.

Doporučený rozsah práce

30-40 stran textu bez příloh

Klíčová slova

Důchodový systém, důchodová reforma, pilíře důchodového systému, důchodové pojištění, penze, starobní důchod

Doporučené zdroje informací

BEZDĚK, Vladimír. Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky: (současný stav a potřeba reformy). Praha: Česká národní banka, 2000. VP, č. 25. ISBN (brož.).

GREGOROVÁ, Zdeňka. Důchodové systémy. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. 212 s. Acta Universitatis Brunensis Iuridica ; No 214. ISBN 80-210-2003-2.

KREBS, V. *Sociální politika*. Praha: ASPI, 2005. ISBN 80-7357-050-5.

LOUŽEK, Marek. Důchodová reforma. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2013. Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky, 10/2013. ISBN 978-80-86729-92-3.

RYTÍŘOVÁ, Lucie. Důchodový systém v České republice. Olomouc: ANAG, 2013. Práce, mzdy, pojištění. ISBN 978-80-7263-821-5.

SYROVÝ, Petr. Jak si spořit na důchod: zorientujte se v důchodové reformě. Praha: Grada, 2012. Finance. ISBN 978-80-247-4479-7.

Předběžný termín obhajoby

2019/20 LS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Dobroslava Pletichová

Garantující pracoviště

Katedra ekonomiky

Elektronicky schváleno dne 14. 2. 2020

prof. Ing. Miroslav Svatoš, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 18. 2. 2020

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 26. 02. 2020

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Důchodová reforma České republiky" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 2.3. 2020 _____

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Ing. Dobroslavě Pletichové, za odborné vedení a za její cenné rady a připomínky při psaní této bakalářské práce.

Důchodová reforma České republiky

Abstrakt

Důchodový systém v České republice je založen na průběžně financovaném pilíři, který funguje díky progresivní demografické struktuře. Tato struktura se mění v důsledku snížení úmrtnosti ve vyšším věku a výrazným poklesem porodnosti. Postupně tedy dochází k zvyšování podílů důchodců na ekonomicky aktivním obyvatelstvu. Tyto skutečnosti ohrožují fungování důchodového systému v nadcházející době, proto je reforma penzijního systému logickým krokem.

Bakalářská práce se zaměřuje na současný stav důchodového systému a jeho možný další vývoj. Zároveň obsahuje konkrétní možnosti zhodnocení finančních prostředků k zajištění na stáří. V závěru práce je na základě získaných poznatků sestaveno doporučení pro občany České republiky, jak se finančně zajistit na stáří.

Klíčová slova: Důchodový systém, důchodová reforma, pilíře důchodového systému, důchodové pojištění, penze, starobní důchod

Pension reform in the Czech republic

Abstract

The pension system in the Czech Republic is based on a continuously funded pillar, which works thanks to a progressive demographic structure. This structure is changing as a result of a decrease in mortality in old age and a significant decrease in birth rates. The share of pensioners in the economically active population is gradually increasing. These facts endanger the functioning of the pension system in the coming period, so reforming the pension system is a logical step.

The bachelor thesis focuses on the current state of the pension system and its possible further development. As well as it contains concrete possibilities of appreciation of financial means for securing for old age. At the end of the work is based on the findings of compiled recommendations for citizens of the Czech Republic to ensure the old age.

Keywords: Pension system, pension reform, pillars of pension system, pension insurance, pension, old - age pension

Obsah

1 Úvod.....	11
2 Cíl práce a metodika	13
2.1 Cíl práce	13
2.2 Metodika	13
3 Teoretická východiska	15
3.1 Sociální politika	15
3.1.1 Základní principy sociální politiky	15
3.1.2 Typy (modely) sociální politiky	17
3.2 Sociální zabezpečení	18
3.2.1 Formy sociálního zabezpečení	18
3.2.2 Systém práva sociálního zabezpečení	19
3.2.2.1 Sociální pojištění	19
3.2.2.2 Státní sociální podpora	20
3.2.2.3 Sociální pomoc	20
3.3 Organizace důchodových systémů	20
3.3.1 Základní pilíře důchodových systémů	20
3.3.1.1 První pilíř - základní všeobecný důchodový systém	21
3.3.1.2 Druhý pilíř - doplňkový důchodový systém	21
3.3.1.3 Třetí pilíř – důchodové spoření	22
3.3.2 Základní typy konstrukce důchodového systému	23
3.3.2.1 Bismarckův systém.....	23
3.3.2.2 Beveridgův (flat-rate) systém	23
3.3.2.3 Dvousložkový důchod	23
3.3.2.4 Pojistný systém se stanoveným minimem	24
3.3.3 Provozovatelé důchodového systému	24
3.3.4 Financování důchodového systému	24
3.3.4.1 Metoda průběžného financování	25
3.3.4.2 Metoda kapitálového financování	26
3.3.4.3 Porovnání průběžné a kapitálové metody financování.....	27
3.3.5 Základní typy penzijních plánů.....	28
3.3.5.1 Dávkově definované systémy (DB – defined benefit)	28
3.3.5.2 Příspěvkově definované systémy (DC – defined contribution).....	29

3.3.5.3	Hypotetické příspěvkově definované systémy (NDC – notional defined contribution).....	29
3.4	Důchodový systém České republiky	30
3.4.1	Malá důchodová reforma	30
3.4.2	Velká důchodová reforma.....	31
3.4.3	Ukončení II. pilíře.....	32
4	Vlastní práce	33
4.1	Aktuální stav důchodového systému.....	34
4.2	I. pilíř - základní důchodové pojištění.....	34
4.3	III. pilíř - doplňkové penzijní spoření a penzijní připojištění	37
4.4	Demografický vývoj v ČR	41
4.5	Nástin budoucího vývoje důchodového systému	42
4.5.1	Úprava parametrů I. pilíře.....	43
4.5.2	Nultý pilíř a nový první pilíř.....	44
4.6	Kolik si spořit na důchod?.....	45
4.6.1	Výpočet výše úspor.....	46
4.7	Švédský důchodový systém jako zdroj inspirace.....	50
5	Výsledky a diskuze	51
5.1	Další možnosti finančního zajištění na stáří.....	51
5.2	Doporučení pro občany	52
6	Závěr.....	54
7	Seznam použitých zdrojů	57

Seznam grafů

Graf 1	Hospodaření systému důchodového pojištění v letech 2000 - 2018	35
Graf 2	Vývoj počtu účastníků ve III. pilíři v letech 1995 - 3Q 2019.....	38

Seznam tabulek

Tabulka 1	Porovnání průběžné a kapitálové metody financování	27
Tabulka 2	Modely důchodových systémů	29
Tabulka 3	Důchody před a po malé důchodové reformě.....	31
Tabulka 4	Důchodový systém ČR od 1.1 2013 do 31.12. 2015	32
Tabulka 5	Navýšení důchodů od 1. ledna 2020.....	36
Tabulka 6	Vývoj počtu účastníků ve III. pilíři v letech 2009 - 2Q 2019.....	38
Tabulka 7	Zhodnocení prostředků účastníků penzijního připojištění v penzijních fondech v % (2009 – 2012)	39

Tabulka 8 Zhodnocení prostředků účastníků penzijního připojištění v transformovaných fondech v % (od roku 2013) v %	39
Tabulka 9 Průměrná roční míra inflace v % (2009 - 2018)	39
Tabulka 10 Zhodnocení účastnických fondů (od roku 2013) v %.....	40
Tabulka 11 Očekávaný vývoj počtu a podílu osob do roku 2050 ve střední variantě.....	41

Seznam použitých zkratk

ČR – Česká republika
ČSSZ – Česká správa sociálního zabezpečení
ČSÚ – Český statistický úřad
DB – Dávkově definovaný systém
DC – Příspěvkově definovaný systém
DP – Důchodové pojištění
DPS – Doplnkové penzijní spoření
EU – Evropská unie
FF – Fondový systém
MF – Ministerstvo financí
MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí
OSVČ – Osoba samostatně výdělečně činná
PAYG – Pay As You Go, průběžný systém
PKF – Povinný konzervativní fond
PP – Penzijní připojištění
PS – Penzijní společnost
ÚF – účastnický fond

1 Úvod

Penzijní systémy jsou jedny z nejaktuálnějších a nejdiskutovanějších témat v mnoha vyspělých zemích a Česká republika není výjimkou. Potřeba reformy vyplývá ze současného demografického vývoje, který se projevuje narůstajícím počtem osob v důchodovém věku a nízkou základnou ekonomicky aktivních obyvatel v důsledku neustálého zvyšování průměrného věku a klesání porodnosti. Pokles podílu ekonomicky aktivní složky na celkovém obyvatelstvu představuje riziko v dlouhodobé udržitelnosti systému a prohlubuje nerovnováhu mezi vyplacenými důchody a placenými příspěvky. Dle ministerské prognózy by měl deficit státního důchodového účtu dosáhnout v roce 2056 až 3,6 % hrubého domácího produktu (Hovorka, 2018). Proto je nezbytně nutné najít vhodné a dlouhodobé řešení, které by vedlo k finanční udržitelnosti systému.

Obecně lze uvažovat o kombinaci několika prvků, jimiž jsou prodlužování věku odchodu do důchodu, nastavení pravidel pro redistribuci prostředků v rámci důchodového systému, vytvoření vlastních zdrojů a úspor jednotlivců.

Zvyšování důchodového věku je přirozené vzhledem k prodlužujícímu se věku dožití. Reakce na tuto skutečnost se projevila v rámci přijaté tzv. malé důchodové reformy od roku 2011 (Rytířová, 2013). Vedle malé důchodové reformy vstoupila v platnost o dva roky později také tzv. velká důchodová reforma, která spočívala v zavedení druhého dobrovolného kapitálového pilíře. Část peněz z průběžného důchodového systému byla přesunuta do nově vzniklých penzijních společností a lidé měli možnost spořit si tak na stáří v soukromých penzijních fondech.

Zároveň byl upraven třetí pilíř, kdy dosavadní penzijní připojištění bylo nahrazeno doplňkovým penzijním spořením (Rytířová, 2013).

V listopadu roku 2014 se nová vládní koalice pod vedením Bohuslava Sobotky rozhodla z důvodu malého zájmu druhý pilíř ukončit. Pilíř byl odstraněn dvěma zákony, č. 376/2015, Sb. o ukončení důchodového spoření a č. 377/2015, Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o ukončení důchodového spoření. K 1. červenci 2016 byly důchodové fondy zrušeny a po dobu následujících měsíců probíhal proces ukončování. Posledním termínem pro vypořádání penzijních společností byl 31. prosinec 2016 (Klepárník et al., 2017).

V dnešní době je přibližně 95% příjmů důchodců tvořeno příjmy od státu. Státní

důchody budou postupně klesat a budoucí důchodci nemohou spoléhat na peníze od státu a musí si zajistit jiné zdroje finančních prostředků, aby se výrazně nepropadla jejich životní úroveň (Rytířová, 2013). Je proto nutné soustředit se na možnosti zhodnocení vlastních úspor a volit i jiné vhodné alternativy, které bude možné čerpat v penzi.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem bakalářské práce je zhodnocení důchodového systému ČR z hlediska jednotlivých důchodových pilířů. Přínosem závěrečné práce bude navržení optimální varianty důchodového zajištění pro občany ČR.

2.2 Metodika

Bakalářská práce bude rozdělena na část teoretickou a analytickou. Teoretická část bude věnována vysvětlení odborných pojmů a kategorií, formou literární rešerše. Konkrétně se bude jednat o vymezení pojmu sociální politika, sociální zabezpečení, základní pilíře důchodového systému, strukturu, možnosti financování a charakteristiku důchodového systému v České republice. Specifikovány budou i systémové změny v českém důchodovém systému v podobě malé důchodové reformy z roku 2011 a velké důchodové reformy z roku 2013. Tato část bude zpracována na základě využití metody sekundárního sběru dat především z odborné literatury, materiálů Ministerstva práce a sociálních věcí ČR, Ministerstva financí ČR, odborné komise pro důchodovou reformu a internetových zdrojů.

Ve druhé části práce, analytické, bude zhodnocen důchodový systém v ČR z hlediska jednotlivých pilířů. Veškeré informace budou čerpány z relevantních zdrojů dat Ministerstva práce a sociálních věcí ČR, Ministerstva financí ČR, Vlády ČR, Českého statistického úřadu, Komise pro spravedlivé důchody, Asociace penzijních společností ČR a internetových zdrojů.

Zkoumání v rámci I. pilíře bude zaměřeno na hospodaření s finančními prostředky důchodového pojištění. V rámci III. pilíře bude porovnán vývoj počtu účastníku v penzijním připojištění a v doplňkovém penzijním spoření. Dále bude porovnáno průměrné zhodnocení penzijních fondů a penzijních společností s mírou inflace v daném časovém období. Konkrétně bude vyhodnocena výnosnost jednotlivých strategií penzijních společností v porovnání s mírou inflace. Další část práce bude zaměřena na budoucí vývoj českého důchodového systému a jeho možné nastavení pomocí základních parametrů. Zmíněn bude i aktuální návrh Komise pro spravedlivé důchody v rozdělení I. pilíře na dva nové pilíře. V analytické části budou také uvedeny ilustrativní příklady pro porovnání výše měsíční úložky v závislosti na

požadované výši příjmů a době začátku spoření. Současně budou uvedeny i další možnosti zajištění na stáří. Na základě získaných poznatků bude sestaveno v závěru práce doporučení pro občany, jak se na stáří zabezpečit. Při zpracování této části bakalářské práce budou využity metody sekundárního sběru dat, deskripce, analýza dokumentu, metody finanční matematiky a metoda komparace.

Vzorce pro výpočet anuit:

Výpočet současné hodnoty anuity

vzorec pro zásobitele:

$$S_o = A \cdot \frac{q^n - 1}{(q - 1) \cdot q^n}$$

Výpočet budoucí hodnoty anuity

vzorec pro fondovatele:

$$A = S_n \cdot \frac{q - 1}{q^n - 1}$$

Vzorec pro úročitele:

$$q = 1 + i$$

Vysvětlivky:

n = počet období

i = úroková míra

q = úročitel

A = anuita

3 Teoretická východiska

3.1 Sociální politika

Sociální politika je významnou součástí celého společenského systému. Obecně se předpokládá, že význam sociální politiky je zcela jasný. Opak je však pravdou. Nejdříve si rozebereme tento termín. Slovo „sociální“ se týká především společnosti, snahy o zlepšení společenských problémů a vztahu jednotlivce ke společnosti. Řada vědních oborů, toto slovo užívá, ale svoji interpretací se liší. Slovo „politika“ představuje veřejnou činnost, která se zabývá chodem státu nebo politické strany. Proto si každý dokážeme sociální politiku vysvětlit jinak. Především záleží na samotném vnímání slova „sociální“, kterému může být rozuměno ve třech významech. V prvním, nejširším slova smyslu sociální znamená společenský. Ve druhém, užším slova smyslu se připodobňuje činností, které směřují ke zdokonalování životních podmínek lidí. V posledním, nejužším slova smyslu řeší nepříjemné a nouzové sociální situace (Krebs, 2010).

Sociální politiku je tedy třeba vnímat jako určitý systém provázaný několika složitými vnitřními vazbami, které se zároveň pojí na další součásti společenského systému. Sociální politika úzce souvisí se svým společenským okolím, a proto se v každé zemi a čase liší. Tento termín nelze jednoznačně vymezit (Krebs, 2010).

3.1.1 Základní principy sociální politiky

K uskutečnění stanovených cílů sociální politiky musí být několik vzájemně provázaných subsystémů, institucí a nástrojů. Je nutné, aby při jejich aplikaci a konstrukci byly respektovány základní principy, podle kterých je mimo jiné sociální politika posuzována. Nejvýznamnější principy jsou princip sociální spravedlnosti, princip sociální solidarity, princip ekvivalence, princip subsidiarity a princip participace (Galvas, Gregorová, 2000; Krebs, 2010).

Princip sociální spravedlnosti je základním principem sociální politiky. Spravedlnost představuje měřítko mezilidských vztahů. Sociální spravedlnost je založena na určitých pravidlech. Prostřednictvím těchto pravidel je ve společnosti rozděleno bohatství, životní příležitosti a předpoklady mezi občany. Sociální spravedlnost je pojem relativní a je důležité, aby na ni bylo nahlíženo z více úhlů

pohledu. Objektivní vnímání sociální spravedlnosti se nese v duchu myšlenek humanismu, dobra a obecného prospěchu. Zpravidla je však sociální spravedlnosti přisuzován subjektivní pohled, který může vést k nepochopení a nesprávné interpretaci sociální spravedlnosti. Toto subjektivní vnímání je zapříčiněno aktuální pozicí jedinců, která se dělí na stabilizační a destabilizační. Se stabilizačním efektem se budeme setkávat u jedinců, kteří směřují k vyššímu společenskému postavení (vysokoškoláci) a hodnotí sociální nerovnosti a rozdíly jako spravedlivé. Naopak destabilizační efekt se objevuje u lidí s manuální a rutinní prací, jenž hodnotí sociální rozdíly jako nespravedlivé (Krebs, 2010).

Hlavním významem principu sociální solidarity je vzájemná podpora a sounáležitost. Jejím obsahem je mimo jiné i rozdělování životních prostředků a podmínek mezi jedince a sociální skupiny. Zároveň se snaží o naplňování myšlenek principu sociální spravedlnosti. Základní myšlenkou je harmonická spolupráce mezi lidmi, protože člověk bude vždy odkázán na soužití ve společnosti jako celku a bude závislý na dalších lidech (Krebs, 2010).

Mezi další základní principy patří princip ekvivalence, který často nebývá uváděn v literatuře. Svými znaky se zcela odlišuje od principu solidarity. Tyto dva principy se objevují v rozdílných ideologiích a výsledkem jsou různé sociální a ekonomické dopady. V současné době je důležitá spolupráce těchto principů. Podle Krebse by tento princip měl být zahrnut mezi základní principy, protože je nedílnou součástí při vytváření moderních sociálních systémů. Přispívá k sociální nezávislosti občanů, podporuje motivaci k práci, šetří veřejné zdroje a vede k růstu HDP. Tento princip má předpoklady k dlouhodoběji udržitelnému a funkčnímu sociálnímu systému. Avšak aplikace tohoto principu nese s sebou různá úskalí, zejména pro nesoběstačné občany, pro které tento princip představuje různé finanční bariéry a problémy. Pro udržení stabilní společnosti a snížení rizik sociálního napětí jsou v dnešní době nutné státní zásahy a státem organizovaná solidarita (Krebs, 2010).

Princip subsidiarity spojuje osobní odpovědnost se solidaritou a s tím i vzájemnou pomoc. Povinností státu je vytvářet podmínky, aby si každý občan pomohl sám. Nedokáže-li to, musí mu pomoci rodina nebo další společenství. Pomoc od státu je až poslední možností. Princip subsidiarity je obecně odmítán, protože poškozují vztah občana a státu (Krebs, 2010).

Dalším principem je princip participace, který umožňuje lidem účastnit se

procesu, jehož rozhodnutí může ovlivnit jejich životy. Zkrátka jde o to, aby občané měli možnost se aktivně podílet na realizaci sociálně politických opatření. Předpokladem tohoto principu je dobrá informovanost a vzdělanost občanů (Krebs, 2010).

3.1.2 Typy (modely) sociální politiky

Podle míry účasti státu na tvorbě a řízení sociální politiky rozlišujeme tři základní typy (modely) sociální politiky.

Redistributivní typ

Základní myšlenkou tohoto modelu je vnímání sociálních potřeb lidí jako sociálních práv. Stát zaujímá hlavní postavení a omezuje působení nestátních subjektů. Model je velice ekonomicky náročný, a proto vyžaduje značný rozsah redistribuce. Tento model vystihuje sociální politiky skandinávských zemí, Dánska, Holandska a dalších západoevropských zemí.

Výkonový (korporativní) typ

Výkonový model vychází z toho, že sociální potřeby mají být uspokojovány na základě pracovních zásluh. Základem je spolupráce občanů a aplikace povinného sociálního pojištění. Důležitým zdrojem financování dávek jsou pojistné fondy. Převažuje zde zastoupení nestátních subjektů. Stát garantuje pouze základní společensky uznaná minima. Země jako Spolková republika Německo, Rakousko a Francie jsou blízké svou sociální politikou tomuto modelu.

Reziduální typ

Reziduální typ klade důraz na individuální odpovědnost každého jedince za uspokojování sociálních potřeb. Trh, jeho instituce a rodina jsou subjekty, na které tento model výhradně spoléhá. Státní sociální politika nastupuje v případě, kdy jsou tyto subjekty neúspěšné. Působení státu je zde potlačeno a poskytované státní dávky jsou relativně skromné. Tímto modelem se nechaly inspirovat země jako USA, Japonsko a v poslední době i Velká Británie (Krebs, 2010).

3.2 Sociální zabezpečení

Sociální zabezpečení lze vysvětlit jako soubor právních, finančních a organizačních nástrojů a opatření, kterými stát řídí poskytování sociální pomoci občanům, kteří se nachází v těžké životní situaci. Jedná se o nejdůležitější nástroj realizace sociální politiky. Definice sociálního zabezpečení se celosvětově liší. V užším slova smyslu se soustřeďuje pouze na důchodové zabezpečení a sociální služby, kdežto v širším pojetí může obsahovat také zabezpečení při invaliditě, pomoc při výchově dětí, zabezpečení matek v případě těhotenství a mateřství apod. (Krebs, 2010).

3.2.1 Formy sociálního zabezpečení

Formy sociálního zabezpečení lze klasifikovat podle postavení státu nebo občana. Veškeré konkrétní příklady, které jsou sepsané níže, se týkají sociálního zabezpečení v České republice.

Z hlediska postavení státu

Formy sociálního zabezpečení popisují funkci státu při tvorbě zdrojů a organizaci sociálního zabezpečení. Stát v sociálním zabezpečení může vystupovat jako nositel, garant či iniciátor.

V postavení nositele stát přímo realizuje a spravuje sociální zabezpečení za pomoci státních orgánů. Veškeré finanční aktivity jsou řešeny přímo ze státního rozpočtu. Tato forma bývá nazývána všeobecné povinné státní zabezpečení a je aplikována v systémech nemocenského pojištění, důchodového pojištění a státní sociální podpory.

Zatímco ve všeobecném povinném pojištění stát vystupuje jako garant, který stanovuje právní podmínky pro realizaci a zaručuje fungování sociálního zabezpečení. K uskutečnění plnění slouží zvláštní instituce, které samostatně spravují prostředky sociálního zabezpečení. V České republice je tato forma především užita v systému zdravotního pojištění.

Poslední forma je označována jako doplňkové pojištění či zaopatření. Stát vystupující jako iniciátor formuluje právní rámec a základní pravidla chování jiných subjektů v sociálním zabezpečení. Stát v tomto případě neposkytuje záruku a nezasahuje do fungování systému zabezpečení. Finanční zdroje jsou tvořeny subvencemi zúčastněných subjektů (Galvas, Gregorová, 2000).

Z hlediska postavení občana

Formy sociálního zabezpečení lze také upřesnit z hlediska postavení občana. K tomu aby mohl začít občan užívat systém sociálního zabezpečení, musí splnit několik podmínek.

V první formě, která je označována jako forma zabezpečovací, systém požaduje, aby se občan nacházel po určitou dobu v jisté právní pozici (např. v zaměstnání).

Další forma je nazývána formou pojišťovací. Občan přispívá finančními prostředky, aby byl zařazen do systému a následně mu bylo poskytnuto plnění sociálního zabezpečení. Tyto finanční podíly tvoří zdroje systému sociálního zabezpečení. Pojišťovací forma je uplatňována v systému zdravotního pojištění, nemocenského pojištění a důchodového pojištění. Případně se nemocenské a důchodové pojištění může zařadit i do formy zabezpečovací.

V poslední formě zaopatřovací stačí k poskytnutí sociálního zabezpečení, když se občan nachází ve stavu sociální potřeby bez dalších podmínek. Hovoříme například o státní sociální podpoře (Galvas, Gregorová, 2000).

V každém systému sociálního zabezpečení se prolíná více forem, které se vzájemně doplňují. Tato elasticita jednotlivých systémů napomáhá k efektivnímu řešení stále se měnících událostí v lidském životě a okolních podmínek. Neexistuje systém, který by byl slučován pouze s jednou formou (Galvas, Gregorová, 2000).

3.2.2 Systém práva sociálního zabezpečení

Právo sociálního zabezpečení je vnitřně velmi složité, a proto je nutné, aby bylo přehledně uspořádáno. V současné právní teorii je sociální zabezpečení rozčleněno do tří systémů, kterými jsou sociální pojištění, státní sociální podpora a sociální pomoc.

3.2.2.1 Sociální pojištění

Sociální pojištění se zabývá sociálními situacemi, na které se lze dopředu připravit odložením části své aktuální spotřeby pro pokrytí nejisté budoucí sociální situace. Tento pilíř se dotýká všech obyvatel České republiky. Systém je financován z pojistného, které platí podle stanovených podmínek zaměstnanec i zaměstnavatel i osoby samostatně výdělečně činné. Jedná se o zdravotní, důchodové a nemocenské pojištění (Galvas, Gregorová, 2000).

3.2.2.2 Státní sociální podpora

Státní sociální podpora řeší sociální situace, které stát považuje za potřebné k řešení. Jedná se o narození dítěte, péči o dítě a podporu rodiny. Pro čerpání plnění státní sociální podpory není nutné být součástí pojistného systému (Galvas, Gregorová, 2000). Plnění čerpáme, jakmile příslušná situace nastane. Sociální dávky se dělí na dvě skupiny, na dávky, které jsou závislé na příjmu rodiny, a na dávky nezávislé na příjmu rodiny. Hlavním znakem pro stanovení výše dávek závislých na příjmu rodiny je životní minimum. Zásadně platí, že s rostoucím vlastním příjmem rodiny se sociální dávky snižují. Dávky nezávislé na příjmu rodiny zahrnují pohřebné a rodičovský příspěvek. Tento systém je financován ze státního rozpočtu v rámci nejširší solidarity a dávky jsou vypláceny prostřednictvím úřadů práce (Arnoldová, 2012).

3.2.2.3 Sociální pomoc

Sociální péče (pomoc) řeší situace, kdy se člověk nachází v sociální nebo hmotné nouzi. Sociální nouze znamená stav člověka, kdy se o sebe nemůže nebo nedokáže postarat. Jedná se o duševní či fyzickou bezmocnost nebo jejich kombinaci. Hmotná nouze představuje situaci člověka, který žije pod hranicí životního minima. Tento systém je jediný, který ověřuje příjmovou a majetkovou situaci občana a zároveň musí být prokázáno, že je skutečně chudý. Financování je řešeno ze státního rozpočtu, z rozpočtů obcí, dobrovolných organizací a nadací (Arnoldová, 2012).

3.3 Organizace důchodových systémů

Hlavním smyslem důchodových systémů je zajištění dostatečných příjmů lidem nacházejících se ve stanovených sociálních situacích. Každý systém je postaven na kombinaci několika parametrů, patří k nim například struktura, způsoby financování a další. Tyto parametry budou podrobněji rozebrány v následujících podkapitolách.

3.3.1 Základní pilíře důchodových systémů

Ve většině zemí bývá důchodový systém realizován pomocí tří základních pilířů. První pilíř tzv. základní všeobecný důchodový systém, je systém zajišťovaný státem nebo veřejnými institucemi v zájmu státu. Druhý pilíř je důchodový systém, který je založený na zaměstnaneckých systémech částečně hrazených zaměstnavatelem a jedná

se o tzv. doplňkový důchodový systém. A třetí pilíř je založen na individuálním důchodovém spoření jedinců (Gregorová, 1998).

3.3.1.1 První pilíř - základní všeobecný důchodový systém

Základní všeobecný důchodový systém je zpravidla nastaven jako systém povinný a univerzální. Jinými slovy zahrnuje veškeré obyvatelstvo na území daného státu. Stát garantuje fungování a rovněž spravuje tento systém. Systém je většinou financovaný průběžnou metodou a je založen na mezigenerační solidaritě ekonomicky aktivních obyvatel a obyvatelstva pobírající důchod (Gregorová, 1998).

K realizaci základního všeobecného důchodového systému může dojít třemi způsoby. Prvním způsobem je sociální pomoc, kdy se lidé nacházejí v situaci hmotné nouze a prostřednictvím tohoto systému jsou jim vypláceny dávky bez ohledu na věk nebo na jiné sociální události. Tento způsob nebývá běžnou realizací důchodového zabezpečení. Druhým způsobem realizace je systém minimálních důchodů, který při splnění určitého kritéria zaručen všem jedincům. A posledním způsobem je pojistný systém, který se váže placené příspěvky a má přesně definované dávky (Gregorová, 1998).

Výše poskytovaných dávek mohou být stanoveny různým způsobem. Nejvíce jsou však prosazovány dva typy důchodových konstrukcí a to jednosložková a dvousložková důchodová konstrukce. Jednosložková konstrukce znamená, že výše dávky je odvozena z výše výdělku a doby zaměstnání (pojištění). Existují i důchodové systémy, ve kterých je stanovena jednotná dávka odvozená od životního minima. Dvousložková konstrukce, jak už název napovídá, obsahuje dvě složky, první složka je pevně určená částka pokrývající zpravidla životní minimum a druhá složka je odvozena od výše výdělku a doby zaměstnání (pojištění) (Gregorová, 1998).

3.3.1.2 Druhý pilíř - doplňkový důchodový systém

Doplňkové důchodové systémy představují nadstavbu prvního pilíře a jsou součástí důchodových systémů všech vyspělých zemí. Na rozdíl od prvního pilíře, kde stát garantuje samotnou podstatu důchodového systému, zde stát garantuje pouze práva zaměstnanců – členů systému. Systém vzniká několika způsoby buď povinně ze zákona, dobrovolně na základě dobrovolného rozhodnutí zaměstnavatele anebo na základě kolektivní smlouvy. Doplňkový systém může existovat vedle základního

všeobecného důchodového systému nebo nad jeho rámec. Nejčastěji je systém koncipován jako nadstavba základního pilíře, ale v případě, že systém existuje nezávisle, je důležité, aby zajistil standart základního systému a další plnění navíc (Gregorová, 1998).

System je financován kapitálovou metodou. Vybrané příspěvky vytváří nestátní fond, který spravují zástupci plátců příspěvků. Doplnkové systémy bývají někdy charakterizovány jako systémy dobrovolné avšak dobrovolná je pouze existence doplnkového systému a ne vztah jedince k tomuto systému (Gregorová, 1998).

Hlavním záměrem vytvoření doplnkových důchodových systémů je zvýšení úrovně příjmů jedinců při určitých sociálních situacích, protože většinou jsou dávky ze základního všeobecného důchodového systému příliš nízké v porovnání s příjmy v době jejich ekonomické aktivity (Gregorová, 1998).

Jistou potíží v tomto systému je zachování nároku účastníku v případě, kdy se rozhodnou svoji účast v systému ukončit. Zpravidla k této situaci dochází v souvislosti s ukončením zaměstnání, kdy jedinec ztrácí své nároky na budoucí plnění, to samozřejmě neplatí pro vložené příspěvky. Mnohdy by zaměstnanci raději uvítali zachované nároky než hotové peníze, protože ukončením své účasti v systému přicházejí o tzv. roky pojištění (Gregorová, 1998).

3.3.1.3 Třetí pilíř – důchodové spoření

Třetí pilíř důchodového systému je individuální záležitostí každého jedince. Důchodové spoření využívají zejména osoby, které se neúčastní povinných důchodových systému z titulu zaměstnání, osoby s vyššími příjmy, anebo osoby samostatně výdělečně činné. Účast v tomto pilíři umožňuje dosáhnout vyšších příjmů po vzniku sociální události a může znamenat daňové zvýhodnění v případě podpory státu (Gregorová, 1998).

Stát nahlíží na důchodové spoření jako na vhodný finanční nástroj, jehož prostřednictvím dochází ke tvorbě dlouhodobých vkladů, které mohou být užitečné při dalších investicích. Vhodným konceptem důchodového spoření lze podpořit rozvoj ekonomiky (Gregorová, 1998).

Jistým rizikem důchodového spoření je vliv inflace na hodnotu vytvořených fondů. Další možné riziko může spočívat v soukromoprávních vztazích důchodového spoření, kde stát sice vytváří právní rámec, ale nemůže zasáhnout do obchodní politiky

příslušné instituce. To může mít za následek negativní dopady finančního trhu a případné ekonomické problémy mohou zapříčinit nedodržení závazků nositele důchodového spoření (Gregorová, 1998).

3.3.2 Základní typy konstrukce důchodového systému

Existují dva základní typy konstrukce důchodových systémů. Prvním je klasický pojistný systém, který vznikl ve střední Evropě a poprvé ho zavedl Otto von Bismarck. Druhým je model s jednotným důchodem, jehož výše je stanovena na úrovni minimální mzdy, životního minima nebo ještě níže. Tento model zavedl William Beveridge. Postupným vývojem sociálních ekonomických a historických situací v různých zemích začaly vznikat kombinace těchto dvou základních typu rozdělení. Nejčastěji se jedná o dva další typy a to o pojistný systém se stanovených minimem a o dvousložkový důchod (Krebs, 2010).

3.3.2.1 Bismarckův systém

Základním principem tohoto systému je, že výše důchodu je přímo závislá na zaplaceném pojistném a je určena určitým procentem z průměrného výdělku určeného za poměrně dlouhé období. Každoročně bývají upravovány parametry konstrukce podle růstu mezd. Pro zachování homogenity systému bývají vyplacené důchody každý rok přepočítávány nebo zvyšovány procentní částkou odpovídající růstu mezd (Krebs, 2010).

3.3.2.2 Beveridgeův (flat-rate) systém

V toto systému je výše důchodu dána jednotnou částkou, která je pro všechny trvale žijící osoby určitého věku stejná (Nizozemí) nebo je závislá na době pojištění (Velká Británie). Výše důchodů je rovněž závislá na růstu cen, bývá upravována každoročně k určitému dni nebo při dosažení určitého kritéria. Systému vyžaduje diferenciaci příjmů občanů v důchodovém věku vzhledem k jejich případné účasti v některých připojišťovacích systémech (Krebs, 2010).

3.3.2.3 Dvousložkový důchod

Dvousložkový důchod je kombinací výše zmíněných systémů. V rámci důchodového systému tato kombinace dokáže na základě konkrétní ekonomické či

sociální situace posílit buď prvek nivelizace (zvyšováním 1. složky o pevné částky) nebo prvek ekvivalence (procentním zvyšováním 2. složky). Kombinace zvyšování důchodu o pevné částky nebo procenta je možná pro nově přiznávané důchody a i pro vyplácené důchody. Zároveň lze i kombinovat valorizaci podle životních nákladů a vývoje mezd. Aby systém zůstal homogenní, je nezbytné zvyšovat vyplácené důchody a parametry nově přiznávaných důchodů (Krebs, 2010).

3.3.2.4 Pojistný systém se stanoveným minimem

Tento systém je modifikací Bismarckova systému a poskytuje minimální důchod bez ohledu na výši zaplaceného pojistného při získání stanovené doby pojištění. Dále je možné zvyšovat vyplácené důchody procentní sazbou a zároveň o určenou minimální částku (Krebs, 2010).

3.3.3 Provozovatelé důchodového systému

Prakticky celosvětově je důchodové zabezpečení provozováno státem, soukromým sektorem nebo jejich vzájemnou kombinací. V mezinárodním měřítku existují značné rozdíly mezi mírou zastoupení veřejného a soukromého sektoru. Tento rozdílný poměr je učen především specifickou situací státu, jeho historií a tradicemi (Bezděk, 2000).

Ve většině případů bývá veřejným provozovatelem stát, který zodpovídá za výběr příspěvků a výplatu důchodů. Existují dva druhy státní penze a to penze paušální a penze spjatá s výdělkem. V paušální penzi mají všichni důchodci nárok na stejnou výši důchodu bez ohledu na výši příjmů v době jejich ekonomické aktivity. Zatímco penze, která je spjatá s výdělkem bere v úvahu výši mezd dnešních důchodců a výše důchodu se od toho odvíjí (Bezděk, 2000).

Soukromý sektor je odpovědný za výplatu důchodů a zpravidla i za výběr příspěvků v privátních důchodových systémech. Obvykle tento proces může probíhat dvěma způsoby. Tím prvním je, že se odpovědnost přenesou na zaměstnavatele nebo přímo na občany, kteří si individuálně spoří na své stáří po dobu, kdy jsou ekonomicky aktivní. Jejich penzijní účty jsou spravovány penzijními fondy (Bezděk, 2000).

3.3.4 Financování důchodového systému

Důchodové systémy mohou být financovány dvěma způsoby a to ze státního

rozpočtu anebo z pojistného tedy ze zdrojů, které tvoří účelové platby stanovených subjektů. Jestliže je důchodový systém financován ze státního rozpočtu, nazýváme ho důchodovým zabezpečením. Občané nejsou povinni přispívat do penzijního systému a stát formou přerozdělování státního rozpočtu vyplácí důchody. V České republice byl tento systém uplatňován do roku 1993. Pokud je důchodový systém financován ze zvláštního fondu, jehož zdrojem jsou příspěvky pojištěnců, jde o důchodové pojištění. V pojistném systému můžeme rozlišit dva způsoby financování a to průběžné financování a kapitálové financování (Gregorová, 1998).

3.3.4.1 Metoda průběžného financování

Metoda průběžného financování Pay-As-You-Go (PAYG) je relativně dost rozšířená a používá se především v případech, kdy je důchodový systém povinný pro všechny pojištěnce za stejných podmínek. Základním principem je, že dávky v daném období jsou vypláceny přímo z příspěvků pojištěnců vybraných v tomto období. Průběžné financování spočívá v mezigenerační solidaritě a je velice citlivé na demografický vývoj a vývoj produktivity ekonomicky aktivních obyvatel. Fungování je závislé na poměru mezi počtem plátců do tohoto systému a příjemců pobírající důchod. Změna tohoto poměru vyžaduje opatření, které představuje buď změnu výše příspěvků, nebo výše dávek.

Výhody

Hlavní výhodou pro zajištění ochrany a stability důchodových příjmů je možnost indexování důchodů podle životních nákladů. Metoda průběžného financování je samoregulovatelná, s výší mezd roste i výše důchodů. Další výhodou je, že pokud jedinec změní nebo přijde o zaměstnání, nedochází ke změně důchodového systému, neztrácí své získané nároky. V průběžném financování dávky mohou být vypláceny ihned po zahájení činnosti bez časové rezervy, která je v mnoha případech nutná pro tvorbu dostatečných zdrojů potřebných k výplatě dávek a to proto, že povinný charakter příspěvků zaručuje budoucí platby do systému (Gregorová, 1998).

Nevýhody

Povinná účast a striktně jednotné podmínky mají za následek omezení možnosti vlastního výběru a snížení individuálně dosažené životní úrovně. Tento negativní

faktor se bude v důsledku času prohlubovat, protože se neustále zvětšují rozdíly mezi dosaženým individuálním životním stylem a výší důchodů (Gregorová, 1998).

Při průběžném financování není možné počítat se zhodnocováním prostředků pomocí kapitálových výnosů, protože odvedené peníze jsou okamžitě vyplaceny důchodcům. To neplatí pro PAYG s nárazníkovým fondem. Jedná se o normální PAYG systém, který dosahuje finančních přebytků. Jejich investice na kapitálovém trhu přináší dodatečný úrokový výnos, který pomáhá financovat penzijní dávky (Bezděk, 2000).

Vzhledem k mnoha nedostatkům a dlouhodobé neudržitelnosti se některé sáty pokoušejí zmírnit nevýhody metody průběžného financování. Snaží se vnést některé prvky z metody kapitálového financování (Gregorová, 1998).

První možností je částečné fondový přístup, který mísí PAYG s plně fondovým mechanismem. Základem jsou dva povinné pilíře, přičemž první se opírá o PAYG financování a druhý o plně fondový přístup.

Relativně novou metodou je notional funding (zdánlivě fondový přístup), který se snaží zkombinovat výhody průběžného a kapitálového financování. Tato metoda je založena na principu klasického PAYG financování, nicméně z hlediska výše dávek se snaží přiblížit plně fondovému přístupu. V tomto systému má každý účastník zřízený svůj individuální účet, na který se mu hromadí jím odvedené příspěvky a jejich zhodnocení v čase, které je závislé na tzv. hypotetické míře výnosnosti systému. Ve skutečnosti se jedná o míru růstu základu, ze kterého jsou placeny příspěvky. V okamžiku odchodu jedince do penze je jeho výše důchodu přímo závislá na celkových úsporách na individuálních účtech a nepřímo závislá na očekávané délce života nastávajících důchodců. Úspory a zhodnocení na individuálních účtech jedinců jsou pouze virtuální, protože jsou fakticky vypláceny současným důchodcům (Bezděk, 2000).

3.3.4.2 Metoda kapitálového financování

Základem metody kapitálového financování je určitá kapitálová rezerva, který by měla být dostatečná pro pokrytí všech nákladů pro výplatu dávek současným tak i budoucím důchodcům, pakliže by se svoji účast v systému rozhodli ukončit. Z toho plyne, že před zahájením činnosti, je nutný časový prostor pro tvorbu dostatečných zdrojů. Vytvořený kapitál je možné investovat a výnosy z investic mohou být použity

v důchodovém systému jako např. pro krytí nákladů na výplatu dávek, snížení placených příspěvků nebo ke zvýšení úrovně dávek. S počátkem jsou spojeny i vyšší administrativní náklady, než při metodě průběžného financování avšak dlouhodoběji je tato metoda úspornější. Typickým znakem pro tuto metodu je, že se mezigenerační solidarita přesouvá do pozadí a zárukou jsou řádné investiční činnosti a dosahované kapitálové výnosnosti.

Výhody

Při tomto způsobu financování má každý účastník nárok dostat po vzniku určité sociální události zpět to, co do systému formou příspěvků vložil. Dále tento způsob bere v úvahu individuální potřeby a preference každého jedince. Účast není povinná, jedinec může ze systému vystoupit, aniž by přišel o své vložené zdroje.

Nevýhody

Kapitálové financování není schopné ochránit příjemce důchodů před důsledky inflace. To je způsobeno tím, výše vyplacených dávek nezohledňuje míru inflace a růst životní úrovně. V důsledku nesprávných investic se mohou zdroje financování významně snížit a systém se může stát insolventní.

Metoda kapitálového financování je užívána zejména v doplňkových důchodových systémech (Gregorová, 1998).

3.3.4.3 Porovnání průběžné a kapitálové metody financování

Není snadné určit, jaká z metod je výhodnější. Výhody a nevýhody obou metod jsou shrnuty v následující tabulce:

Tabulka 1 Porovnání průběžné a kapitálové metody financování

Název metody	Kapitálová	Průběžná
mezigenerační solidarita	chybí	základní
individuální volba účasti	ano	ne
individuální výběr úrovně důchodu	ano	ne
zachování nároků	ano	ano
nízká úroveň operativních nákladů	ne	ano
reakce na životní náklady a úroveň	ne	ano
neutralita k trhu práce	ano	ne

Zdroj: Gregorová, 1998

Pro volbu financování důchodového systému mezi průběžnou a kapitálovou metodou financování slouží tzv. AARONOVO PRAVIDLO

$$m + g > r,$$

kde pravou stranu nerovnice tvoří r = míra výnosu soukromých penzijních fondů na kapitálovém trhu a levou stranu tvoří míra výnosu v průběžném systému, která je dána růstem populace (m) a mírou růstu průměrných mezd (g) (Loužek, 2013).

Pokud hlavním úkolem důchodového systému je garance příjmu dávek, potom by mělo být preferováno co nejméně rizikové uspořádání, za což se považuje i přes veškeré kritiky metoda průběžného financování. Ta garantuje reálnou úroveň dávek a udržuje životní úroveň příjemců důchodů. Metoda je výhodnější v případě, kdy populační růst a průměrná mzda rostou rychleji než výnosy soukromých penzijních fondů. V praxi to znamená, že průběžné financování je výhodné, když daná země se nachází v procesu ekonomického růstu a zároveň má relativně mladou populaci (Gregorová, 1998). Naopak pokud je míra výnosů soukromých penzijních fondů vyšší než růst populace a míra růstu průměrných mezd, potom je výhodnější metoda kapitálového financování.

Aaronovo pravidlo však nezohledňuje smíšené systémy, které jsou z části průběžně a z části fondově financované. Také nepočítá se stále se měnící mírou důchodových příspěvků. Nelze se tak stoprocentně řídit Aaronovou podmínkou při volbě důchodového systému (Loužek, 2013).

3.3.5 Základní typy penzijních plánů

Při zavádění jednotlivých forem financování důchodu je důležité zvolení typu penzijního plánu. Primárně jsou rozeznávány tři typy penzijních plánů, které jsou představeny níže. Dále existuje i tzv. hybridní systém, který kombinuje dávkově definovaný a příspěvkově definovaný přístup (Bezděk, 2000).

3.3.5.1 Dávkově definované systémy (DB – defined benefit)

Dávkově definovaný systém nejprve určitým způsobem stanoví výši dávek a poté teprve určí výši finančních nákladů a zároveň výši požadovaných příspěvků. Je zde patrná závislost finančních nákladů na vývoji ekonomických a demografických parametrů. Jejich kolísání může více ovlivnit účastníky v aktivním věku než příjemce

důchodů. Odpovídající matematické výpočty jsou zde poměrně komplikované (Krebs, 2010).

3.3.5.2 Příspěvkově definované systémy (DC – defined contribution)

Příspěvkově definované penzijní systémy nezaručují určitou výši budoucích penzí svým účastníkům. Výše budoucích penzí se neodvíjí jen od velikosti odvedených příspěvků, ale závisí také na míře výnosu z investování na kapitálových trzích. Tento systém je z hlediska financování založen na plně fondovém přístupu nebo na metodě notional funding (Bezděk, 2000). V tomto systému lze měsíční důchod vypočítat podle vztahu:

$$\frac{\text{celková výše naspořené částky (včetně zhodnocení)}}{\text{počet let očekávané doby života ve věku odchodu do důchodu} \times 12}$$

(Krebs, 2010).

3.3.5.3 Hypotetické příspěvkově definované systémy (NDC – notional defined contribution)

Tento systém je poměrně novou metodou a je v mnoha ohledech podobný klasickému PAYG penzijnímu systému. V rámci tohoto systému má každý účastník zřízený svůj individuální účet, na který se mu připisují a zhodnocují v čase jím odvedené příspěvky. Zhodnocení je závislé na míře růstu základu, ze kterého jsou placeny příspěvky. V okamžiku odchodu do penze se výše důchodů odvíjí od celkových úspor na individuálních účtech a je nepřímo závislá na průměrné očekávané délce života generace nastávajících důchodců. Úspory na individuálních účtech jednotlivců jsou pouze pomyslné, protože ve skutečnosti jsou peníze vybrané z příspěvků použity k financování současných důchodových dávek a jejich připisování a zhodnocování v čase probíhá pouze virtuálně (Krebs, 2010).

Tabulka 2 Modely důchodových systémů

	PAYG	FF
DB	PAYG DB	FF DB
DC	PAYG DC	FF DC

Zdroj: Loužek, 2013

3.4 Důchodový systém České republiky

Po několik desetiletí byl český důchodový systém postaven pouze na jednom pilíři – důchodovém pojištění. V roce 1994 bylo začleněno do důchodového systému penzijní připojištění se státním příspěvkem označované jako třetí pilíř. V roce 2013 byl třetí pilíř nahrazen doplňkovým penzijním spořením a zároveň vznikl druhý pilíř - důchodové spoření, který byl v roce 2016 zrušen (Rytířová, 2013).

Během uplynulých let český důchodový systém prošel řadou zásadních změn v podobě malé a velké důchodové reformy a zrušení II. pilíře důchodového spoření. V současné době tvoří český důchodový systém dva pilíře. Prvním je povinné, státem spravované důchodové pojištění, které je financováno metodou PAYG. Druhým pilířem je doplňkové penzijní spoření. (Loužek, 2013).

3.4.1 Malá důchodová reforma

V roce 2011 česká vláda reagovala na nález Ústavního soudu, který kritizoval nepoměr mezi příjmy a odvody do důchodového systému tím, že předložila „malou důchodovou reformu“ - novelu zákona o důchodovém pojištění č. 220/2011 Sb. Dle Ústavního soudu by lidé s vyššími odvody do důchodového systému měli dostávat vyšší důchody (Loužek, 2013).

Společně s vyššími důchody pro lidi s vyššími odvody se zvýšila také věková hranice odchodu do důchodu. Postupně by se měl sjednotit i odchod do důchodu pro muže a ženy bez ohledu na vychované děti. Následně bude důchodový věk zvyšován všem pojištěncům tempem dva měsíce za rok. Dále se změnil princip valorizace důchodů. Tento princip se stal automatickým mechanismem zakotveným v zákoně. Valorizace není nadále záležitostí vlády. Princip spočívá ve valorizaci ve výši sta procent hodnoty inflace a jedné třetiny růstu reálných mezd (Loužek, 2013).

Maximálním vyměřovacím základem pro placení pojistného je částka ve výši čtyřnásobku průměrné mzdy. Rozhodné období, ve kterém se zjišťují příjmy pro výpočet důchodů, se z třiceti let prodlužuje na celoživotní. Klíčovou změnou je však změna redukčních hranic, které se používají pro výpočet důchodu a snižují osobní vyměřovací základ tím, že se pro výpočet hodnotí od určité hranice nižší část osobního vyměřovacího základu. Do první redukční hranice se započítává 100% příjmu, do druhé hranice se započítává 26% příjmu. Nad druhou redukční hranici, která je stanovena na čtyřnásobek průměrné mzdy se již nic nezapočítává (Loužek 2013).

Tabulka 3 Důchody před a po malé důchodové reformě

Hrubá mzda	Důchod do 30.9. 2011	Důchod po skončení reformy v roce 2015
12 370 Kč	9 475 Kč	9 389 Kč
16 081 Kč	10 179 Kč	10 002 Kč
21 029 Kč	11 124 Kč	10 830 Kč
25 977 Kč	12 079 Kč	11 638 Kč
30 925 Kč	12 679 Kč	12 463 Kč
35 873 Kč	12 986 Kč	13 273 Kč
42 058 Kč	13 374 Kč	14 300 Kč
51 954 Kč	13 976 Kč	15 950 Kč
61 850 Kč	14 658 Kč	17 565 Kč
71 746 Kč	15 282 Kč	19 228 Kč
76 694 Kč	15 569 Kč	20 017 Kč
81 642 Kč	15 920 Kč	20 819 Kč
86 590 Kč	16 192 Kč	21 648 Kč
91 538 Kč	16 477 Kč	22 427 Kč
96 486 Kč	16 789 Kč	23 253 Kč

Zdroj: Loužek, 2013

3.4.2 Velká důchodová reforma

Velká důchodová reforma představuje vznik nového druhého pilíře důchodového systému důchodového spoření od 1. ledna 2013. Tímto pilířem vláda usiluje o dosažení dlouhodobé rozpočtové udržitelnosti a posílení kapitálové složky jako zdroje důchodů. Zároveň by provedená reforma měla snížit náklady práce a zvýšit konkurenceschopnost české ekonomiky (Loužek, 2013).

Významným argumentem pro provedení této reformy byl deficit systému prvního pilíře, který se objevil po několika letech přebytků v roce 2009. K narůstajícímu deficitu důchodového pojištění přispěla nepochybně finanční a ekonomická krize, kvůli které se zvýšila nezaměstnanost a snížil výběr pojistného (Klepárník et al., 2017).

Reforma spočívala v tom, že lidé mohli směřovat část svých povinných odvodů důchodového pojištění do soukromých penzijních společností na své vlastní důchodové účty. Konkrétně se jednalo o 3% z původních 28% hrubé mzdy a k těmto 3% bylo třeba ještě přidat 2% ze mzdy ze svého. Celkový příspěvek do systému činil

5% a byl spravován penzijními společnostmi, které mají sice soukromý charakter, ale podléhaly přísnému dohledu České národní banky a jejich činnost byla výrazně regulována zákonem.

Prostředky účastníků jsou pouze spravovány penzijními společnostmi a po celou dobu jsou majetkem daných účastníků. Oproti prvnímu pilíři účastníci obdrží vše, co jim náleží. Příspěvky nejsou použity pro financování dávek ostatních účastníků. Účast na důchodovém spoření byla dobrovolná, nicméně vystoupit z tohoto systému bylo možné až po dosažení důchodového věku (Rytířová, 2013).

Tabulka 4 Důchodový systém ČR od 1.1 2013 do 31.12. 2015

Důchodový systém v ČR		
Státní systém	Penzijní společnosti	
I. pilíř	II. pilíř	III. pilíř
Vstup povinný	Vstup dobrovolný	Vstup dobrovolný
Výstup nelze	Výstup nelze	Výstup lze
Financovaný ze sociálního pojištění:	Pevně nastavená výše příspěvků:	libovolná výše příspěvku
28 % (ti, kteří nevstoupili do II. pilíře)	3% z důchodového pojištění	státní příspěvek
25 % (ti, kteří vstoupili do II. pilíře)	a 2% z hrubé mzdy	příspěvek zaměstnavatele
Důchodové pojištění	Důchodové spoření	Doplňkové důchodové spoření

Zdroj: Vlastní zpracování

3.4.3 Ukončení II. pilíře

Druhý pilíř neměl v důchodovém systému dlouhé trvání. Nová koaliční vláda rozhodla o zastavení vyvádění prostředků z průběžného systému (Klepárník et al., 2017) a udělila mandát Odborné komisy pro důchodovou reformu k přípravě návrhu o ukončení druhého pilíře důchodového systému. Odborná komise byla sestavena z odborníků z řad ekonomů, demografů a sociologů a dále ze zástupců koaličních stran a opozice.

Působení Odborné komise nebylo zaměřeno jen na ukončení druhého pilíře, ale také na dlouhodobé systémové řešení českého důchodového systému, jehož výsledek by měl zajistit stabilní uspořádání a finanční udržitelnost v dalších desetiletích. Dalším posláním Odborné komise bylo navrhnout řešení, které by mělo zajistit přiměřené a důstojné důchody, posílit princip zásluhovosti, narovnat transfer mezi rodinou a společnostmi a nastavit princip věku odchodu do důchodu (Potůček, 2017).

Činnost Odborné komise byla natolik rozsáhlá, že musela být rozdělena do třech pracovních týmů. První pracovní tým měl za úkol ukončení druhého pilíře a nastavení parametrů třetího pilíře (Samek, 2017). Úkolem druhého pracovního týmu bylo nastavení důchodového věku a valorizace důchodů (Kučera, 2017). Třetí pracovní tým se měl zabývat komplexní systémovou analýzou, zásluhovostí a transfery mezi rodinami a státem (Hampl, 2017).

Odborná komise zhotovila materiál, který se nazývá Návrh způsobu ukončení důchodového spoření. Tento návrh vláda schválila 12. listopadu 2014. V dubnu roku 2015 vláda schválila návrh zákona o ukončení důchodového spoření (č. 376/2015 Sb.) a návrh zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o ukončení důchodového spoření. (č. 377/2015 Sb.) Tyto dva zákony nabyly platnost k 1. lednu 2016.

Zrušení fondu bylo oznámeno účastníkům v březnu téhož roku a zároveň byli vyzváni k rozhodnutí, zda chtějí prostředky vyplatit v hotovosti nebo je převést do třetího pilíře. Za dobu účasti v důchodovém spoření bude účastníkům snížena sazba při výpočtu důchodu z prvního pilíře, nicméně účastníci mají možnost si toto pojistné (3% z odvodu) doplatit.

Od 1. července 2016 byl zahájen proces likvidace důchodových fondů. Poslední vypořádání proběhlo během prvních dní ledna 2017. Tímto vyplacením zaniká celý systém důchodového spoření. (II. pilíř - Důchodové spoření (ukončení), 2013).

4 Vlastní práce

V této části práce je provedena analýza a následné zhodnocení jednotlivých pilířů českého důchodového systému. Pozornost je věnována zejména III. pilíři, kde je provedeno několik porovnání. Obsahuje také možný nástin budoucího vývoje a doporučení týkající se výše úspor a dalších alternativ k zajištění na stáří.

4.1 Aktuální stav důchodového systému

Český důchodový systém je v současné době postaven na dvou pilířích a to na důchodovém pojištění podle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění a na doplňkovém penzijním spoření podle zákona č. 427/2011 Sb. Je důležité zmínit, že doplňkové penzijní spoření nahradilo od roku 2013 penzijní připojištění se státním příspěvkem. Zaměstnavatelské penzijní systémy, které se objevují poměrně často v členských zemích EU, nejsou v České republice zastoupeny (Důchodové pojištění, 2019).

4.2 I. pilíř - základní důchodové pojištění

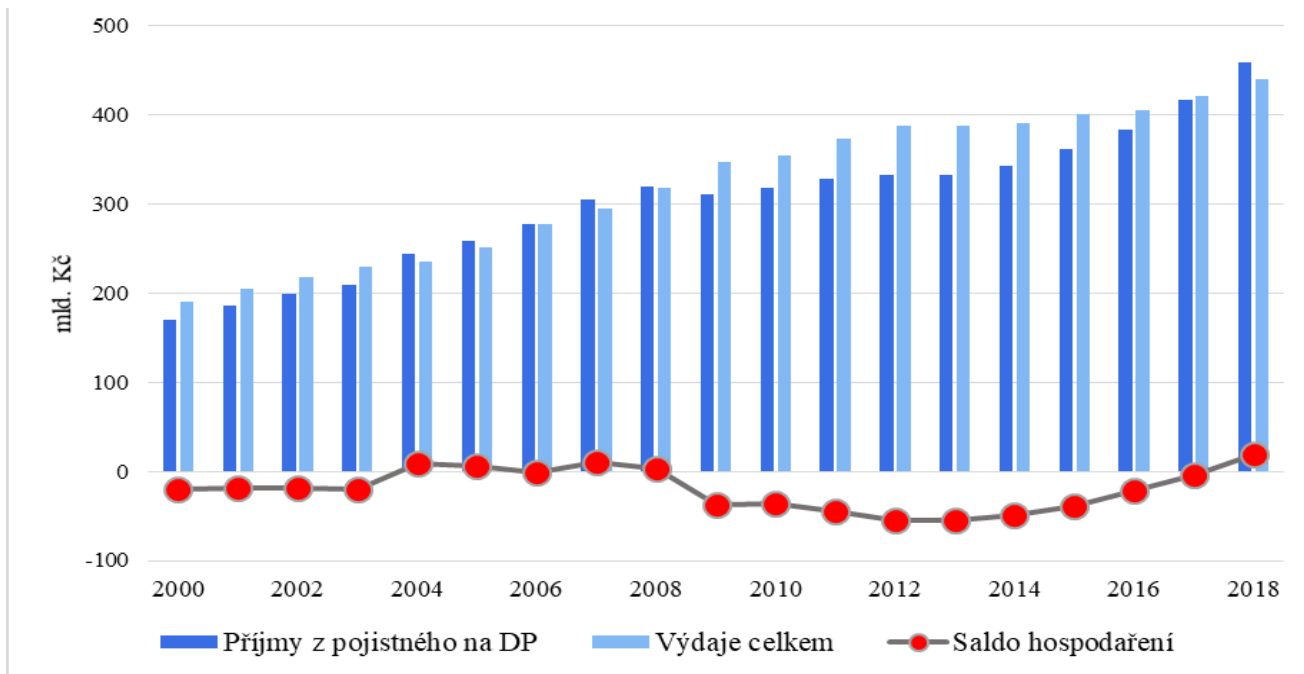
První pilíř českého důchodového systému představuje povinné základní důchodové pojištění, které je založen na několika všeobecných principech, kterými jsou sociální solidarita, průběžné financování, dávkově definované důchody, jednotnost systému, dynamická konstrukce, právní nárok na důchod při splnění stanovených podmínek a přezkoumání soudem všech rozhodnutí týkajících se nároku na důchod (Zpráva o stavu důchodového systému ČR, 2019).

Systém důchodového pojištění je součástí hospodaření státního rozpočtu. Příjmy tvoří zejména pojistné na důchodové pojištění, které je součástí pojistného na sociální zabezpečení. Pojistné jsou povinni platit zaměstnavatelé, zaměstnanci, kteří jsou účastní nemocenského pojištění, osoby samostatně výdělečně činné a lidé, kteří se dobrovolně důchodově pojistili. Za zaměstnance odvádí pojistné zaměstnavatel. Pojistné na sociální zabezpečení zahrnuje důchodové pojištění, nemocenské pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti. Součástí příjmů z pojistného jsou i penále a pokuty související s výběrem důchodového pojištění a nedaňové příjmy z dobrovolného důchodového pojištění. Ze základního důchodového pojištění se mimo starobního důchodu vyplácejí také invalidní důchody a důchody pozůstalostní.

Saldo systému důchodového pojištění představuje rozdíl mezi příjmy a výdaji. Výdaje zahrnují i náklady na správu důchodového pojištění. Pokud je systém vyrovnaný nebo se nachází v přebytku, znamená to, že je systém schopný pokrýt celý objem výdajů na důchody. V opačném případě, když se systém nachází ve schodku, stát musí využít jiné zdroje financování. Dlouhodobý a výrazný schodek vytváří negativní tlak na státní rozpočet a je podnětem pro změny v oblasti důchodového

pojištění (Hospodaření systému důchodového pojištění, 2013).

Graf 1 Hospodaření systému důchodového pojištění v letech 2000 - 2018



Zdroj: MF ČR

Systém důchodového pojištění skončil v přebytku v roce 2004, 2005, 2007, 2008 a 2018. Vývoj hospodaření je patrně závislý na ekonomickém cyklu. Důvodem vyšších příjmů z pojistného na důchodové pojištění jsou rostoucí platy a vysoká zaměstnanost. Vyšší příjmy zajišťují pokrytí všech výdajů na důchody. Během ekonomického úpadku vznikají schodky v tomto systému, které mohou být prohlubovány negativním demografickým vývojem. Systém důchodového pojištění ovlivňují také priority jednotlivých vlád, které mohou vést k legislativním úpravám. Tyto úpravy se týkají především výše sazeb pojistného na důchodové pojištění, výpočtu vyplácených důchodů či rozhodnutí vlády o mimořádných příspěvcích k důchodu (Hospodaření systému důchodového pojištění, 2013).

Výpočet všech důchodů v České republice je poměrně složitý a je vždy individuální, protože závisí na celém průběhu pojištění. Konstrukce výpočtu důchodů je dvousložková a je stanovena podle následujícího vzorce:

$$\text{NPD} = \text{ZV} + \text{PV}, \text{ kde}$$

NPD – nově přiznaný důchod

ZV – základní výměra důchodu

PV – procentní výměra důchodu

Základní výměra je ve vzorci solidárním prvkem a je pro všechny důchodce stejná. Její výše je stanovena na 10% průměrné mzdy. Procentní výměra důchodu je závislá na délce doby pojištění a výpočtovém základu, který je odvozen od příjmů pojištěnce v průběhu jeho ekonomicky aktivního života v rozhodném období před přiznáním důchodu (Zpráva o stavu důchodového systému ČR, 2019).

Valorizace důchodů v České republice je zakotvena v zákoně o důchodovém pojištění a znamená pravidelné zvyšování důchodu k 1. lednu. Důchody se zvyšují o 100% inflaci a k tomu se navyšují o polovinu růstu reálných mezd. Zpravidla se zvyšují obě složky a to jak základní výměra, tak i procentní výměra. Při vysokém růstu spotřebitelských cen je po splnění stanovených podmínek možné důchody valorizovat i mimo pravidelný termín (Hospodaření systému důchodového pojištění, 2013). Od 1. ledna 2020 se základní výměra důchodu zvýší o 220 korun na 3 490 Kč. Procentní výměra důchodu se zvyšuje o 5,2 procenta a navíc o pevnou částku 151 Kč, která zajistí podruhé v řadě navýšení důchodu o 900 korun. Průměrný důchod by tak od ledna 2020 měl dosahovat 14 400 Kč (Hovorka, 2019).

Tabulka 5 Navýšení důchodů od 1. ledna 2020

Výše měsíční penze do 31. prosince 2019	Navýšená penze od 1. ledna 2020
8 000 Kč	8 617 Kč
9 000 Kč	9 669 Kč
10 000 Kč	10 721 Kč
11 000 Kč	11 773 Kč
12 000 Kč	12 825 Kč
13 000 Kč	13 877 Kč
13 500 Kč	14 403 Kč
14 000 Kč	14 929 Kč
15 000 Kč	15 981 Kč
16 000 Kč	17 033 Kč
17 000 Kč	18 085 Kč
18 000 Kč	19 137 Kč
35 000 Kč	37 021 Kč

Zdroj: Měšec.cz

V současné době v českém důchodovém systému neexistuje II. pilíř. Druhý pilíř v České republice existoval od roku 2013 do roku 2015 a byl zrušen z důvodu nedostatečného zájmu obyvatel a politické vůle v této myšlence dál pokračovat.

4.3 III. pilíř - doplňkové penzijní spoření a penzijní připojištění

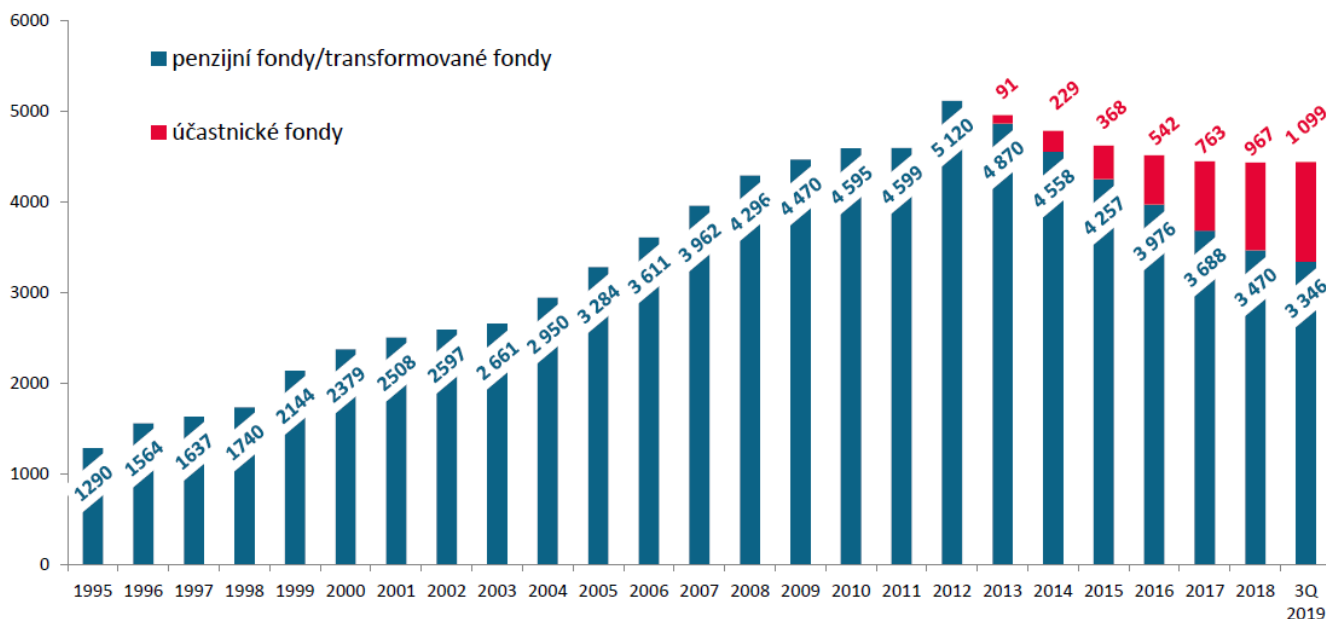
V roce 2013 došlo k systémovým změnám III. pilíře a penzijní připojištění bylo nahrazeno doplňkovým penzijním spořením. To znamená, že pokud zájemci o III. pilíř sjednali smlouvu do 31. 12. 2012, jsou účastníky penzijního připojištění. Pokud si sjednali smlouvu 1. ledna 2013 a později, mají doplňkové penzijní spoření. Penzijní připojištění je tedy pro nové zájemce uzavřeno, ale stále existuje souběžně s doplňkovým penzijním spořením.

Největší rozdíl mezi penzijním připojištěním a doplňkovým penzijním spořením je ve výnosech a ve vázací době. Transformované fondy (penzijní fondy) penzijního připojištění garantují nezáporné zhodnocení a proto penzijní společnosti investují konzervativně a jejich výnosy se pohybují zhruba na stejné úrovni jako inflace. Penzijní připojištění je státem podporovaný produkt a od vkladu 300 korun je nárok na státní příspěvek. S rostoucím vkladem roste státní příspěvek, maximálně do hodnoty 230 Kč. Finanční prostředky z penzijního připojištění lze vybrat nejdříve ve věku 60 let a doba pojištění je minimálně 5 let. Předčasné ukončení penzijního připojištění je možné, ale přijdeme o státní příspěvky a je nutné doplatit také daňové odpočty. Další variantou výběru peněz je výběr poloviny naspořených peněz po 15 letech, tedy pokud jde o tzv. výsluhovou penzi (Penzijní připojištění). Penzijní připojištění je nadále oblíbené a aktuálně má 3,4 mil. účastníků (Základní ukazatele vývoje penzijního připojištění a doplňkového penzijního spoření, 2019).

Přechod z penzijního připojištění do doplňkového penzijního spoření je zcela zdarma a nedochází ke ztrátě státních příspěvků nebo příspěvků zaměstnavatele. Účastnické fondy neručí za nezáporné zhodnocení, nicméně nabízejí tři investiční strategie – konzervativní, dynamickou a smíšenou. Vložené peníze jsou zhodnocovány dle vybrané investiční strategie. V doplňkovém penzijním spoření je výplata možná až po dovršení 60 let a její způsob vyplacení je buď formou jednorázové výplaty, která bude zdaněna 15% daní z příjmu anebo formou pravidelné renty (Doplňkové penzijní spoření). Zároveň už není možné vyplacení poloviny peněz po 15 letech spoření, jako

je tomu u penzijního připojištění. V doplňkovém penzijním spoření je aktuálně 1 mil. účastníků (Základní ukazatele vývoje penzijního připojištění a doplňkového penzijního spoření, 2019). Následuje graf 2, ve kterém je znázorněn vývoj počtu účastníků ve III. pilíři.

Graf 2 Vývoj počtu účastníků ve III. pilíři v letech 1995 - 3Q 2019



Zdroj: Asociace penzijních společností ČR

Podrobnější ukazatele vývoje penzijního připojištění a doplňkového penzijního spoření jsou za posledních 10 let zaznamenány v následující tabulce č. 6.

Tabulka 6 Vývoj počtu účastníků ve III. pilíři v letech 2009 - 2Q 2019

Rok		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	1-2 q 2019
PP a DPS	Počet	4 394 522	4 527 774	4 565 741	5 134 862	4 963 344	4 803 134	4 643 016	4 536 063	4 467 154	4 450 960	4 456 653
- z toho PP	Počet	4 394 522	4 527 774	4 565 741	5 134 862	4 886 675	4 585 149	4 281 621	3 999 304	3 709 605	3 494 140	3 408 671
- z toho DPS	Počet					76 669	217 985	361 395	536 759	757 549	956 820	1 047 982
Nová PP a DPS	Počet	524 867	495 516	457 033	1 128 020	77 771	145 841	156 062	195 508	251 818	262 167	134 315
- z toho PP	Počet	524 867	495 516	457 033	1 128 020							
- z toho DPS	Počet					77 771	145 841	156 062	195 508	251 818	262 167	134 315
- z toho DPS s převodem prostředků z PP	Počet					1 284	14 221	12 959	17 705	41 671	41 506	14 813

Zdroj: MF ČR

Na základě dat v tabulce č. 6 je zřejmé, že většina účastníků III. pilíře nadále setrvává v penzijním připojištění. Dle mého názoru jedním z důvodů může být obava z případných kapitálových ztrát v doplňkovém penzijním spoření. Může se jednat o účastníky, kteří se nachází v období těsně před odchodem do důchodu a nechtějí zbytečně riskovat. Z tabulky je patrné, že počet účastníků doplňkového penzijního spoření každoročně narůstá, nicméně se jedná spíše o nové klienty než o účastníky přecházející z penzijního připojištění do doplňkového penzijního spoření. V následujících tabulkách č. 7 a 8 je zaznamenáno zhodnocení prostředků účastníků penzijního připojištění v penzijních a transformovaných fondech za posledních 10 let.

Tabulka 7 Zhodnocení prostředků účastníků penzijního připojištění v penzijních fondech v % (2009 – 2012)

Penzijní fondy	2009	2010	2011	2012
AEGON Penzijní fond, a.s.	2,1	2,11	1,6	2,21
Allianz penzíní fond, a.s.	3,1	3	2,69	1,85
AXA penzijní fond, a.s.	2	1,47	1,47	1,23
ČSOB Penzijní fond Stabilita, a.s.	1,37	1,49	1,71	1,84
Generali penzijní fond, a.s.	2,4	2,1	0,3	1,2
ING Penzijní fond, a.s.	0,1	2,1	2,1	1,75
Penzijní fond České pojišťovny, a.s.	1,2	2	1,5	2,2
Penzijní fond České spořitelny, a.s.	1,28	2,34	2,07	1,63
Penzijní fond Komerční banky, a.s.	0,24	2,23	2	1,58

Zdroj: Asociace penzijních společností ČR

Tabulka 8 Zhodnocení prostředků účastníků penzijního připojištění v transformovaných fondech v % (od roku 2013)

Penzijní společnosti	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Conseq PS, a.s. (dříve AEGON)	2,17	0,7	0,4	0,47	0,16	0,58
Allianz penzíní společnost, a.s.	1,6	1,64	1,38	1,03	0,41	0,68
AXA penzijní společnost, a.s.	2,29	1,46	1,1	1,025	0,76	0,92
ČSOB Penzijní společnost, a.s.	1,7	1,4	1,2	0,7	0,63	0,76
PS České pojišťovny, a.s. (vč. Generali PS)	2,1	1,7	1,4	0,94	0,84	1,1
NN Penzijní společnost, a.s. (dříve ING)	1,41	1,13	0,88	0,66	0,69	0,61
Česká spořitelna - penzijní společnost, a.s.	1,3	1,42	0,85	0,68	0,51	0,51
KB Penzijní společnost, a.s.	1,44	1,35	1,16	0,66	0,49	0,51

Zdroj: Asociace penzijních společností ČR

Tabulka 9 Průměrná roční míra inflace v % (2009 - 2018)

2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1	1,5	1,9	3,3	1,4	0,4	0,3	0,7	2,5	2,1

Zdroj: ČSÚ

Transformované a penzijní fondy operují přibližně na hranici inflace. Porovnáním tabulky č. 7, 8 a tabulky č. 9 zjistíme, že nejnižší zhodnocení prostředků účastníků penzijního připojištění bylo v letech 2012, 2017 a 2018, kdy žádná z penzijních společností/fondů nebyla schopna pokrýt inflaci. Naopak nejlepší výsledky byly dosaženy v roce 2014 a 2015, kdy všechny penzijní společnosti/fondy měly vyšší výnosy, než byla míra inflace. Pro porovnání bude v následující tabulce č. 10 uvedeno zhodnocení účastnických fondů vybraných penzijních společností od jejich vzniku v roce 2013.

Tabulka 10 Zhodnocení účastnických fondů (od roku 2013) v %

Penzijní společnosti	Strategie	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Allianz PS	PKF	1,44	1,31	1,22	-0,04	-1,63	0,3
	Vyvážený ÚF	1,67	2,12	3,18	2,21	-0,72	-3,62
	Dynamický ÚF	1,76	2,78	4,98	1,51	4,07	-6,86
Conseq PS	PKF	0,69	1,39	0,51	0,09	-0,9	-0,98
	Dluhopisový ÚF	3,4	5	0,6	1,61	-1,04	-0,09
	Globální akciový ÚF	19,53	12,71	-0,08	10,81	9,96	-9,69
ČSOB PS	PKF	0,94	2,68	1,35	0	-0,94	-0,83
	Vyvážený ÚF	0,7	3,77	3,55	3,11	2,63	-6,32
	Dynamický ÚF	0,66	3,28	7,66	5,36	5,53	-11,24
	Garantovaný ÚF	1,1	1,65	0,87	-0,47	-1,41	-1,23
PS České pojišťovny	PKF	2,46	0,87	0,97	-0,14	-0,3	-0,34
	Spořicí ÚF	2,94	2,42	1,17	0,8	0	-1,35
	Vyvážený ÚF	3,6	2,45	0,54	3,48	4,1	-4,85
	Dynamický ÚF	3,53	1,84	-0,32	6,36	8,2	-9,13

Zdroj: Asociace penzijních společností ČR, vlastní zpracování

Z tabulky č. 10 vyplývá, že rok 2018 nebyl pro žádnou penzijní společnost ani její strategie přínosným. Rozsah ztrát penzijních společností samozřejmě závisí na jednotlivých strategiích. Je zřejmé, že ztráty konzervativních fondů nebudou stejně velké jako ztráty dynamických fondů. Na druhou stranu pokud porovnáme míru inflace (tabulka č. 9) a výnosy jednotlivých strategií, dospějeme k závěru, že u všech společností se nejčastěji dostávají pod míru inflace právě konzervativní fondy. Na úroveň inflace se dostanou jen díky zahrnutí státního příspěvku. Důvodem stálého zájmu o nevýnosné konzervativní fondy (tabulka č. 6) je obecně opatrnější přístup Čechů k investicím. Preferují menší riziko před možností vyššího výdělku. Další příčinou je, že si lidé často zakládají penzijní spoření až po padesátce, kdy už není čas na odvážnější investice. Volba strategií se tedy odvíjí od věku založení spoření a

také od preferencí klienta.

4.4 Demografický vývoj v ČR

V České republice stejně jako v dalších vyspělých zemích světa dochází díky lepším životním a pracovním podmínkám k prodlužování života a zvyšování střední délky života. S tím souvisí i problematika důchodů. Většina evropských zemí je založena na průběžném financování, jehož fungování je vysvětleno v teoretické části práce. Tento systém je do budoucna neudržitelný, neboť se bude dle prognóz zvyšovat podíl obyvatelstva v důchodovém věku oproti obyvatelstvu v produktivním věku (tabulka č. 11).

Během první poloviny 21. století nedojde k výrazným změnám v počtu obyvatel, ale silně se změní struktura populace podle věku, jejíž očekávaný vývoj je zaznamenán v následující tabulce č. 11.

Tabulka 11 Očekávaný vývoj počtu a podílu osob do roku 2050 ve střední variantě

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

		2010	2020	2030	2040	2050
0-14 let	Absolutní počet v (tis.)	1400	1409	1274	1197	1173
	Podíl v obyvatelstvu v (%)	13,6	13,7	12,6	12,2	12,4
15-64	Absolutní počet v (tis.)	7286	6787	6520	5965	5309
	Podíl v obyvatelstvu v (%)	70,9	66	64,5	60,9	56,3
65 let a více	Absolutní počet v (tis.)	1597	2088	2308	2634	2956
	Podíl v obyvatelstvu v (%)	15,5	20,3	22,9	26,9	31,3

V současné době je nejvyšší podíl z celkové populace ve věku od 15-64 let. Je zřejmé, že v budoucnosti se podíly jednotlivých skupin budou měnit. Z tabulky č. 10 je patrné, že nejdynamičtěji poroste věková skupina 65 let a více. Touto věkovou skupinou se rozumí obyvatelstvo odcházející do starobního důchodu. To znamená, že v budoucnu nebude dostatečný poměr ekonomicky aktivních obyvatel k počtu důchodců. Náš základní pilíř důchodového systému, jak jsem již zmínila, je založen na průběžném financování a tento poměr je pro něj stěžejní, neboť z vybraných příspěvků ekonomicky aktivních obyvatel dochází obratem k vyplacení dávek důchodcům. Tomuto problému je třeba se věnovat a postupně upravovat parametry průběžného systému, kterými jsou věk pro odchod do důchodu, sazba důchodového pojištění a poměr průměrný důchod/mzda.

Nicméně populační vývoj není ještě ustálený a tím se stává obtížněji prognózovatelný, zejména pokud jde o rychlost a průběh dalšího vývoje než bude dosaženo určité stabilizace (Populační prognóza ČR do r. 2050, 2003).

Podle Loužka je vztah mezi populačním vývojem a penzijním systémem špatně vyhodnocen a demografický vývoj může být zneužíván jako záminka jednotlivých vlád k prosazení radikálních důchodových reforem, které nejsou potřeba. Průběžný systém je možné upravovat kombinací tří parametrů – věk odchodu do důchodu, výše odvodu na důchodové pojištění a výše poskytnutých dávek (Loužek, 2013).

4.5 Nástin budoucího vývoje důchodového systému

Přímočarým řešením našeho důchodového systému by byla možná inspirace v zemích, kde je důchodový systém optimálně nastaven. To ovšem není možné v důsledku rozdílných ekonomických, sociálních, kulturních, politických i historických okolností dané země. Každý stát je jedinečný, a proto musí i důchodový systém souhlasit s prostředím dané země.

Stát by měl mít v důchodovém systému dvě základní úlohy První úlohou je ochrana občanů před chudobou ve stáří v rámci určité solidarity. Druhou úlohou je motivace občanů k zajištění úspor z vlastních prostředků na stáří. Současným problémem je však spoléhání občanů na stát, který je sice ochrání před chudobou, ale neochrání je před poklesem jejich životní úrovně.

V září roku 2019 firma Deloitte, zveřejnila možné scénáře budoucího vývoje důchodového systému. Jedním z nich je, že systém zůstane beze změny. V tomto případě je systém dlouhodobě udržitelný, nicméně důchody rapidně klesnou pod dnešní úroveň 40% průměrné mzdy na 25% průměrné mzdy v roce 2070. Dalším scénářem je, že důchodový systém vyrovnává pokles poměru průměrného důchodu a průměrné mzdy. V takovém případě by v roce 2060 případně klesl průměrný důchod na 32% průměrné mzdy a poté by pozvolna stoupal. Přestože by se poměr přizpůsoboval, neudržel by se na hranici 40%. V dalším případě by stát udržoval současný poměr na úrovni 40%. To by znamenalo zvýšení nákladů na důchody ze současných 8,3% HDP na 10,5% HDP v roce 2055. Pokud by nedošlo k úpravě ostatních parametrů důchodového systému, systém by se propadl do deficitu 1,9% HDP. Tak vysoký deficit je dlouhodobě neudržitelný a muselo by též dojít k úpravě parametrů prvního pilíře (Marek a Franče, 2019).

4.5.1 Úprava parametrů I. pilíře

Česká ekonomika zažívá období ekonomické expanze, roste míra zaměstnanosti a klesá míra nezaměstnanosti. Z tohoto důvodu je důchodový systém v posledních letech v přebytku. V předešlých letech byly provedeny parametrické změny prvního pilíře v rámci tzv. malé důchodové reformy (posun věku odchodu do důchodu), které zajistily krátkodobou udržitelnost systému. Nicméně problém nastane okolo roku 2035, kdy začne odcházet do důchodu silná generace Husákových dětí. Financování jejich důchodů bude obtížné, neboť je bude financovat současná mladší a početně slabší generace. Tento nepříznivý demografický vývoj nevyhnutelně ovlivní parametry důchodového systému (Marek a Franče, 2019). Nabízí se tři základní řešení:

- a) snížení důchodů
- b) zvýšení věku odchodu do důchodu
- c) zvýšení odvodů na důchodové pojištění

Ad a) Pokud by došlo v současné době k okamžitému snížení důchodů a dočasné přebytky by se ukládaly na důchodovém účtu, i tak by došlo k razantnímu poklesu dávek. V takovém případě by důchody stávajících i budoucích důchodců musely klesnout o 25%. Důchody můžeme snižovat i postupně a to změnou tempa jejich valorizace. Nicméně i tady se ukazuje, že nic jiného než úplné zrušení valorizace, a tedy reálný pokles kupní síly důchodů, by ke stabilizaci důchodového systému nestačilo. Snížení důchodů nepovažují za dobré řešení. Současní důchodci nepředvídali nefunkčnost průběžného systému, a tudíž si na období v důchodovém věku během jejich ekonomické aktivity nespořili (Schneider a Šatava, 2013).

Ad b) Další alternativou je zvýšení věku odchodu do důchodu. V roce 2017 vláda Bohuslava Sobotky zrušila postupný růst důchodového věku, který nastavil v roce 2011 tehdejší premiér Petr Nečas v rámci tzv. malé důchodové reformy a prosadila si zastropování důchodového věku na 65 let. Na nátlak EU se bude každých pět let přezkoumávat hranice věku odchodu do důchodu. Ministerstvo práce a sociálních věcí předložilo Zprávu o stavu důchodového systému České republiky a o jeho předpokládaném vývoji současné vládě Andreje Babiše a ta došla ke shodě, že se věk odchodu do důchodu zvyšovat nebude a další zhodnocení proběhne až v roce 2024 (Zvyšování věku odchodu do důchodu se nechystá, 2019).

Řada ekonomů se shoduje na tom, že by se důchodový věk měl začít zvyšovat co nejdříve. Dle vedoucího koncepčně analytického oddělení MPSV Jiřího Šatavy není prostor pro zvyšování důchodového věku, neboť průměrná délka života ve zdraví je nižší než 65 let. Stejného názoru je i ministryně práce a sociálních věcí Jana Maláčová, podle které by zvýšení důchodového věku nepomohlo zachránit neudržitelný důchodový systém. Přesto v budoucnu nelze vyloučit zvyšování důchodového věku.

Ad c) Další možností pro udržení důchodového systému je zvýšení odvodů na důchodové pojištění. Sazba důchodového pojištění by dle společnosti Deloitte pro zachování současné výše důchodů musela vzrůst do roku 2030 z dnešních 28% na 34%. V roce 2040 by sazba měla dosahovat 38% a poté až 56%. Tak obrovské zvýšení odvodů by vedlo k nárůstu šedé ekonomiky a pravděpodobně by to mělo i negativní dopad na zaměstnanost tedy snížení objemu odvodů (Schneider a Šatava, 2013). Tato alternativa je nevyhovující a má svoje limity v podobě dnešního poměrně vysokého zdanění práce v České republice.

4.5.2 Nultý pilíř a nový první pilíř

V současné době řeší problematiku důchodů Komise pro spravedlivé důchody, kterou zřídila ministryně práce a sociálních věcí Jana Maláčová. Komise navrhla rozdělení současného prvního pilíře na dva – na nultý a nový první pilíř. Společně s tím by měla vzniknout individuální virtuální důchodová konta, která by občanům poskytovala informace o jejich důchodových nárocích. Občané by tak mohli průběžně kontrolovat, zda ČSSZ eviduje veškeré údaje potřebné pro výpočet jejich důchodu a zároveň by mohli znát výši důchodu, na kterou jim zakládá nárok jejich pracovní a osobní historie (Principy nultého a prvního pilíře, 2019).

Nultý pilíř by měl fungovat na principu sociální solidarity. Jeho cílem je poskytnout důchody, které zaručí minimální standard finančního zabezpečení ve stáří. To znamená, že z nultého pilíře budou dostávat všichni důchodci dávku v jednotné výši, která bude představovat jakýsi základní důchod. Tato část dávky by neměla být financována z odváděného pojistného, ale ze státního rozpočtu. Výše základního důchodu by měla být vždy vyšší než hranice ohrožení chudobou. Kromě toho by výše důchodu měla být taková, aby omezila potřebu seniorů žádat o nepojistné sociální dávky (příspěvek na bydlení) a zároveň by neměla být vyšší než čistý výdělek seniorů před odchodem do důchodu. Jinak by mohlo dojít k předčasnému odchodu důchodců do

důchodu ze zaměstnání. Výše důchodu z nultého pilíře by se tak měla pohybovat okolo 32 % průměrné mzdy, tedy 11.000 Kč. Taková výše důchodu z nultého pilíře je pro představu vyšší než starobní důchod (přibližně 18 % důchodců).

Nový první pilíř by měl fungovat na principu zásluh a oceňování průběhu kariéry každého občana. V jistém slova smyslu by se nový první pilíř měl podobat procentní výměře v současném systému. Tato část dávky by měla být financována z vybraného pojistného. Cílem tohoto nového pilíře bude jeho větší srozumitelnost, neboť pro většinu lidí není současný způsob výpočtu procentní výměry srozumitelný a velmi omezuje možnosti pravidelného informování občanů o jejich důchodových nárocích. Proto by stát pravidelně informoval občany o výši zásluhové části prostřednictvím virtuálních důchodových kont už v době, kdy jsou výdělečně činní a motivoval by je tím k vytváření úspor na penzi v době jejich ekonomické aktivity.

Jedná se o systémovou změnu, která bude uspořádaná dle parametrických úprav jednotlivých částí důchodového systému, jejíž návrh úprav zpracovává Komise pro spravedlivé důchody (Principy nultého a prvního pilíře, 2019).

4.6 Kolik si spořit na důchod?

V této práci bylo již několikrát zmíněno, že průběžný systém, na kterém je založen český důchodový systém, je z důvodu nepříznivého demografického vývoje dlouhodobě neudržitelný. S největší pravděpodobností se budou důchody snižovat, proto bychom neměli spoléhat na stát a zajistit se na stáří jiným způsobem.

Největší položku našich výdajů představuje bydlení. V případě, že jsme bydleli v nájmu, může nám to situaci v důchodu velice ztížit, protože nám nájemní splátky v důchodu neodpadnou. Proto bychom se při plánování výdajů na důchod měli nechat inspirovat současnými výdaji. Od nich bychom měli odečíst splátky na hypotéku, protože tu v důchodu již splácet nebudeme. Často lidé uvažují při plánování výdajů tak, že jim odpadnou výdaje spojené s dětmi jako například spoření dětem, výdaje spojené se školou a školkou, dovolená apod. Finanční poradci ale varují, že velké snižování výdajů může být nebezpečné. Některé výdaje na důchod opravdu nebudou, nicméně je zastoupí výdaje jiné. Výše výdajů bude podobná, ale změní se jejich struktura. Vyšší podíl výdajů budou zastupovat výdaje na zdravotní péči a místo dětí budeme podporovat naše vnoučata. Také budeme mít v důchodu více času pro realizování svých snů v podobě cestování, navštěvování divadel a koncertů. Proto se obecně doporučuje odečíst pouze výdaje na

hypotéku případně ještě výdaje spojené s životní pojistkou a spořením (Srový, 2012).

4.6.1 Výpočet výše úspor

Většina lidí si dle zkušeností expertů plánuje příjmy v důchodu okolo 70 – 80% současného příjmu. Na modelových příkladech je znázorněno, jakou částku musíme mít naspořeno, abychom mohli čerpat námi zvolenou měsíční rentu. Zároveň abychom mohli dosáhnout určité měsíční renty, musíme znát, kolik bychom si během našeho produktivního období měli měsíčně spořit. Všechny modelové příklady počítají s odchodem do důchodu v 65 letech a předpokládají věk dožití 85 let (doba čerpání renty 20 let) a úrokovou míru 1% p. a.

Vzorec pro zásobitele:

$$S_o = A \cdot \frac{q^n - 1}{(q - 1) \cdot q^n}$$

Vysvětlivky:

n = počet období

Vzorec pro fondovatele:

$$A = S_n \cdot \frac{q - 1}{q^n - 1}$$

i = úroková míra

q = úročitel

Vzorec pro úročitele:

$$q = 1 + i$$

A = anuita

$$i = \frac{1}{12} + 100 = 0,00083$$

Varianta 1

Celková výše úspor od 65 do 85 let (předpokládaná doba čerpání je **20 let**) při výši měsíční renty **5 000 Kč**.

$$n = 20 \cdot 12 = 240 \text{ měsíců}$$

Zásobitel:

Fondovatel:

Začátek spoření ve věku **30 let**:

$$S_o = 5\,000 \cdot \frac{1,00083^{240} - 1}{(1,00083 - 1) \cdot 1,00083^{240}} = 1\,087\,206 \text{ Kč}$$

$$n = 35 \cdot 12 = 420 \text{ měsíců}$$

$$A = 1\,087\,206 \cdot \frac{1,00083 - 1}{1,00083^{420} - 1} = 2\,163 \text{ Kč}$$

Začátek spoření ve věku **40 let**:

$$n = 25 \cdot 12 = 300 \text{ měsíců}$$

$$A = 1\,087\,206 \cdot \frac{1,00083 - 1}{1,00083^{300} - 1} = 3\,191 \text{ Kč}$$

Začátek spoření ve věku **50 let**:

$$n = 15 \cdot 12 = 180 \text{ měsíců}$$

$$A = 1\,087\,206 \cdot \frac{1,00083 - 1}{1,00083^{180} - 1} = 5\,601 \text{ Kč}$$

Občan musí naspořit do svých 65 let částku 1 087 206 Kč, aby mohl pobírat rentu 5 000 Kč měsíčně po dobu 20 let. Čím dříve si začneme spořit, tím bude splátka nižší. Pokud si začneme spořit již ve věku 30 let, měsíční splátka bude činit 2 163 Kč. Jestliže si začneme spořit déle např. ve věku 50 let, splátka bude činit 5 601 Kč za měsíc.

Varianta 2

Celková výše úspor od 65 do 85 let (předpokládaná doba čerpání je **20 let**) při výši měsíční renty **10 000 Kč**.

$$n = 20 \cdot 12 = 240 \text{ měsíců}$$

Zásobitel:

$$S_0 = 10\,000 \cdot \frac{1,00083^{240} - 1}{(1,00083 - 1) \cdot 1,00083^{240}} = 2\,174\,413 \text{ Kč}$$

Fondovatel:

Začátek spoření ve věku **30 let**:

$$n = 35 \cdot 12 = 420 \text{ měsíců}$$

$$A = 2\,174\,413 \cdot \frac{1,00083 - 1}{1,00083^{420} - 1} = 4\,326 \text{ Kč}$$

Začátek spoření ve věku **40 let**:

$$n = 25 \cdot 12 = 300 \text{ měsíců}$$

$$A = 2\,174\,413 \cdot \frac{1,00083 - 1}{1,00083^{300} - 1} = 6\,383 \text{ Kč}$$

Začátek spoření ve věku **50 let**:

$$n = 15 \cdot 12 = 180 \text{ měsíců}$$

$$A = 2\,174\,413 \cdot \frac{1,00083 - 1}{1,00083^{180} - 1} = 11\,202 \text{ Kč}$$

Občan musí naspořit do svých 65 let částku 2 174 413 Kč, aby mohl pobírat rentu 10 000 Kč měsíčně po dobu 20 let. Pokud si začneme spořit již ve věku 30 let, měsíční splátka bude činit 4 326 Kč. Jestliže si začneme spořit déle např. ve věku 40 let, splátka bude činit 6 383 Kč za měsíc.

Varianta 3

Celková výše úspor od 65 do 85 let (předpokládaná doba čerpání je **20 let**) při výši měsíční renty **15 000 Kč**.

$$n = 20 \cdot 12 = 240 \text{ měsíců}$$

Zásobitel:

$$S_0 = 15\,000 \cdot \frac{1,00083^{240} - 1}{(1,00083 - 1) \cdot 1,00083^{240}} = 3\,261\,619 \text{ Kč}$$

Fondovatel:

Začátek spoření ve věku **30 let**:

$$n = 35 \cdot 12 = 420 \text{ měsíců}$$

$$A = 3\,261\,619 \cdot \frac{1,00083 - 1}{1,00083^{420} - 1} = 6\,489 \text{ Kč}$$

Začátek spoření ve věku **40 let**:

$$n = 25 \cdot 12 = 300 \text{ měsíců}$$

$$A = 3\,261\,619 \cdot \frac{1,00083 - 1}{1,00083^{300} - 1} = 9\,574 \text{ Kč}$$

Začátek spoření ve věku **50 let**:

$$n = 15 \cdot 12 = 180 \text{ měsíců}$$

$$A = 3\,261\,619 \cdot \frac{1,00083 - 1}{1,00083^{180} - 1} = 16\,803 \text{ Kč}$$

Občan musí naspořit do svých 65 let částku 3 261 619 Kč, aby mohl pobírat rentu 15 000 Kč měsíčně po dobu 20 let. Pokud si začneme spořit již ve věku 30 let, měsíční splátka bude činit 6 489 Kč. Jestliže si začneme spořit déle např. ve věku 40 let, splátka bude činit 9 574 Kč za měsíc a ve věku 50 let bude činit 16 803 Kč.

Varianta 4

Celková výše úspor od 65 do 85 let (předpokládaná doba čerpání je **20 let**) při výši měsíční renty **20 000 Kč**.

$$n = 20 \cdot 12 = 240 \text{ měsíců}$$

Zásobitel:

$$S_o = 20\,000 \cdot \frac{1,00083^{240} - 1}{(1,00083 - 1) \cdot 1,00083^{240}} = 4\,348\,825 \text{ Kč}$$

Fondovatel:

Začátek spoření ve věku **30 let:**

$$n = 35 \cdot 12 = 420 \text{ měsíců}$$

$$A = 4\,348\,825 \cdot \frac{1,00083 - 1}{1,00083^{420} - 1} = 8\,652 \text{ Kč}$$

Začátek spoření ve věku **40 let:**

$$n = 25 \cdot 12 = 300 \text{ měsíců}$$

$$A = 4\,348\,825 \cdot \frac{1,00083 - 1}{1,00083^{300} - 1} = 12\,766 \text{ Kč}$$

Začátek spoření ve věku **50 let:**

$$n = 15 \cdot 12 = 180 \text{ měsíců}$$

$$A = 4\,348\,825 \cdot \frac{1,00083 - 1}{1,00083^{180} - 1} = 22\,403 \text{ Kč}$$

Občan musí naspořit do svých 65 let částku 4 348 825 Kč, aby mohl pobírat rentu 20 000 Kč měsíčně po dobu 20 let. Pokud si začneme spořit již ve věku 30 let, měsíční splátka bude činit 8 652 Kč. Jestliže si začneme spořit déle např. ve věku 40 let, splátka bude činit 12 766 Kč za měsíc a ve věku 50 let bude činit 22 403 Kč.

Varianta 5

Celková výše úspor od 65 do 85 let (předpokládaná doba čerpání je **20 let**) při výši měsíční renty **8 000 Kč**.

$$n = 20 \cdot 12 = 240 \text{ měsíců}$$

Zásobitel:

$$S_o = 8\,000 \cdot \frac{1,00083^{240} - 1}{(1,00083 - 1) \cdot 1,00083^{240}} = 1\,739\,530 \text{ Kč}$$

Fondovatel:

Začátek spoření ve věku **25 let:**

$$n = 40 \cdot 12 = 480 \text{ měsíců}$$

$$A = 1\,739\,530 \cdot \frac{1,00083 - 1}{1,00083^{480} - 1} = 2\,949 \text{ Kč}$$

Občan musí naspořit do svých 65 let částku 1 739 530 Kč, aby mohl pobírat rentu 8 000 Kč měsíčně po dobu 20 let. Pokud si začneme spořit již ve 25 letech, měsíční splátka bude činit 2 949 Kč.

4.7 Švédský důchodový systém jako zdroj inspirace

Všechny vyspělé země budou muset v blízké budoucnosti reagovat na demografický vývoj obyvatel a přizpůsobit tak své důchodové systémy. Švédsko si tuto skutečnost uvědomilo velice brzy a na začátku 90. let se shodly strany levicové i pravicové, že je zapotřebí otázku penzijního systému vyřešit.

Nový důchodový systém Švédska stojí na průběžně financovaném prvním pilíři, který má formu tzv. virtuálních účtů (NDC), jejichž prostřednictvím se občané informují každoročně o svých aktuálních nárocích na důchod. Nároky se odvozují od výše tzv. penzijního úvěru, jehož hodnota se každoročně přepočítává, aby odpovídala aktuálnímu růstu průměrné mzdy. Konečná výše důchodu se vypočítá vydělením aktuální hodnoty penzijního úvěru průměrnou délkou dožití důchodců.

Kromě základního prvního pilíře existuje i druhý pilíř, v jehož rámci si zaměstnanci spoří na tzv. prémiové důchody. Prostředky jsou spravovány dle volby účastníků jednotlivými fondy. Do prvního pilíře odvádí 16,5% svých příjmů a na prémiové důchody si povinně odkládají 2%.

Ze současného důchodového systému Švédska by si spousta států mohla vzít příklad. Schéma fondových penzí se vyznačuje vysokou mírou zásluhovosti a sociální spravedlnosti. Znevýhodnění by byli občané s nízkými příjmy, neboť se jim vyplacená dávka počítá z reálně vložených prostředků a není vypočítávána způsobem, jako je tomu v případě průběžného systému. Fondový systém by umožňoval větší svobodu v rozhodování a občané by si mohli zvolit, do jakých fondů prostředky vloží dle jejich výnosnosti a rizika. Tento systém je uspokojivý pro občany s průměrnou a nadprůměrnou mzdou.

Dalším aspektem úspěšnosti švédské reformy je celková shoda na reformě. V České republice došlo k řadě změn, nicméně nové vlády ruší reformy vlády předcházející a takové kroky nepřispívají ke stabilitě důchodového systému (Židek, 2018).

5 Výsledky a diskuze

V kapitole č. 5 jsou uvedeny návrhy dalších variant, jak se zajistit na stáří a doporučení pro občany, které bylo sestaveno na základě získaných poznatků důchodového systému ČR.

5.1 Další možnosti finančního zajištění na stáří

Ideální způsob, jak se zaopatřit na stáří, je vybrat si více variant zajištění. S velkou pravděpodobností budeme starobní důchod pobírat všichni, nicméně na jeho výši nemůžeme spoléhat, neboť v posledních letech prošel český důchodový systém řadou reforem a je otázkou, jak se bude dál vyvíjet. Proto je nezbytné zabezpečit se na stáří i jiným způsobem. Prvním způsobem může být vstup do III. pilíře důchodového systému. Tato varianta byla již podrobně rozebrána v předchozí kapitole 4.3, a proto se jí dále nebudeme věnovat.

Stavební spoření je další možností, jak zhodnotit své úspory. Vázací doba je minimálně 6 let a po tuto dobu není možné se svými financemi hospodařit. Stavební spoření je státem podporovaný produkt a státní podpora představuje maximálně 10% z uspořené částky v příslušném kalendářním roce, přičemž její maximální výše může dosáhnout max. 2000 Kč za rok. Možné úpravy s cílovou částkou nebo předčasné ukončení stavebního spoření není výhodné. Stavební spoření je efektivní právě v období vázaných 6 let, nicméně jako produkt k zajištění na stáří není vhodný, neboť se v závislosti na délce časového horizontu efektivní úrok snižuje (I vy můžete být na důchod finančně zajištěni, 2019).

Další možností mohou být spořicí účty či termínované vklady v bankách. Jejich výhodou je, že většinou nemají stanovenou dobu splatnosti, mají vyšší úrokové sazby než běžné účty a minimální riziko. Nevýhodou je nízké zhodnocení.

Investování je dalším možným nástrojem k získání potřebných úspor. Logika investic je celkem jednoduchá a řídí se pravidlem, čím vyššího výnosu chci dosáhnout, tím vyšší riziko musím podstoupit (Srový, 2012).

Peněžní trh lze vysvětlit jako bonitní dluhopisy s krátkou dobou splatnosti. Velice bonitní dluhopisy jsou dluhopisy evropských institucí a českého státu. Peněžní trh má nízké zhodnocení a pouze uchovává hodnotu peněz a tedy je výhodný pro krátkodobé odložení peněz (Srový, 2012).

Zatímco dluhopisové investice mohou nabídnout vyšší výnos, ale jak již bylo zmíněno s vyšším rizikem. Oblast dluhopisových investic je široká. Mezi nejbezpečnější dluhopisy patří dluhopisy státní a za bezpečné se považují i dluhopisy velkých stabilních

firem se zdravými financemi. Na druhé straně se považují za rizikovější dluhopisy států tzv. emerging markets a firem, které nemají tak velkou důvěru investorů. Na základě zjištění Petra Syrového pro dluhopisy obecně platí, že překonávají inflaci výrazněji než peněžní trh. Hodnota investic více kolísá a v delším časovém horizontu se používají jako doplněk k akciovým investicím.

Akciové investice se řadí v průměru a dlouhodobém časovém horizontu k nejvýnosnějším a také nejrizikovějším investicím. Jejich hlavní výhodou je vysoký výnos. Pro akciové investice nad 10 let zároveň platí i malé riziko ztrát (Syrový, 2012).

5.2 Doporučení pro občany

Dlouhý časový horizont představuje velký problém při rozhodování, jak se zajistit na stáří. Nemůžeme předvídat vývoj českého důchodového systému a vývoj výše budoucích penzí, které se odvíjí od nastavení důchodového systému. Vzhledem k neustálým změnám, které lze očekávat i do budoucna, nemáme jistotu spolehlivé volby.

Státní důchod bude pravděpodobně i nadále fungovat a zajistí nám alespoň částečný zdroj prostředků. Už dnes je jasné, že na výši důchodu nelze spoléhat, neboť první pilíř je průběžně financován a se současným parametrickým nastavením se v důsledku nepříznivého demografického vývoje bude pravděpodobně výše penzí snižovat a ta nám nebude stačit pro udržení naší kvality života. Z tohoto důvodu je riskantní spoléhat se pouze na stát a na výši vyplácené penze.

Účast ve třetím pilíři považuji za velice výhodnou pro lidi před důchodovým věkem. Jejich peněžní prostředky nejsou v krátkém časovém horizontu tolik ohroženy inflací. Dále je účast výhodná pro osoby, kterým přispívá na důchodové penzijní spoření zaměstnavatel a naopak i pro zaměstnavatele, pro které to znamená možnost snížení daňového základu. Výběr jednotlivých strategií v penzijních společnostech je třeba zvážit vzhledem k věku klienta, neboť každá strategie představuje jiné zhodnocení finančních prostředků. Pro mladší generace jsou voleny strategie dynamické, které jsou riskantnější a výnosnější a na druhé straně pro generace starší se nabízí strategie konzervativní, kde je riziko i výnos nižší. Samozřejmě je nutné zvážit i výši měsíční vkládané částky s ohledem na množství volných finančních prostředků a věk. Dle těchto parametrů je vhodné upravovat výši měsíční úložky, protože osoba ve věku 20 let nebude pravidelně spořit stejnou částku jako osoba v 50 letech (viz podkapitola 4.6.1).

Účastníci III. pilíře mají nárok na státní příspěvek od sjednané výše příspěvku účastníka 300 Kč. Při měsíční úložce 1 000 Kč lze dosáhnout státní podpory v její maximální

výši 230 Kč měsíčně.

S ohledem na daná fakta je zcela nutné se zabezpečit na stáří individuálně. Za optimální rozhodnutí lze považovat kombinaci jednotlivých variant zabezpečení, kterých je celá řada, a jsou podrobněji rozebrány v předchozí podkapitole 5.1. Při výběru jednotlivých variant záleží na množství prostředků, časovém horizontu, rizikovosti a na požadované likviditě. Zvolené varianty by měly odpovídat jednotlivým životním etapám, finančním možnostem, plánovaným cílům, očekávanému věku odchodu do penze a požadované výši příjmů.

6 Závěr

Optimální nastavení důchodových systému prakticky neexistuje. Pokud ano, většina zemí by se s takovým východiskem ztotožnila. Každý důchodový systém má své klady a zápory, které souvisejí s hospodářskou situací země a jejím demografickým a politickým vývojem.

Situace v České republice je z dlouhodobého hlediska nepříznivá, neboť saldo hospodaření důchodového pojištění se nachází po řadu let ve schodku. Základním problémem nejenom České republiky, ale všech vyspělých zemí, je stárnutí populace a nízká porodnost. Průběžné financování, na kterém je založen základní pilíř českého důchodového systému, funguje v případě, že je demografický vývoj progresivní. Nicméně dle demografické prognózy Českého statistického úřadu lze konstatovat, že při současném zachování důchodového systému je systém dlouhodobě neudržitelný.

Český důchodový systém prošel v posledních letech řadou změn, které si prosadily tehdejší vlády. Zpravidla nové vlády ruší reformy vlád předcházejících a takové kroky rozhodně nevedou ke stabilizaci důchodového systému. Tyto skutečnosti ovlivňují důvěru občanů v důchodový systém a politická nejednotnost v řešení problému důchodového systému představuje jeden ze stěžejních problémů v oblasti důchodové politiky.

Současná podoba důchodového systému funguje jako prevence před chudobou ve stáří, ale příliš nemotivuje občany k finančnímu plánování života v důchodu. Velká část obyvatel nemá přehled, v jaké výši ji čeká důchod a spousta lidí žije v přesvědčení, že otázku důchodu budou řešit tehdy, až se jich toto téma bude týkat a proto přenechávají své budoucí zajištění na státu. Tuto situaci může změnit současný návrh Komise pro spravedlivé důchody, který předkládá vznik individuálních virtuálních důchodových kont, které mají občanům poskytovat informace o jejich důchodových nárocích nebo plnění podmínek pro získání důchodu. Při této změně by měl být systém pro občany srozumitelnější a občané získají větší přehled o jejich budoucích finančních zdrojích.

Na základě analýzy problematiky starobních důchodů navrhuji:

- Transformaci českého důchodového systému na tři pilíře
 - o První povinný pilíř by fungoval na průběžném financování a byl by založen na principu sociální solidarity. Jeho jediná úloha by spočívala v ochraně občanů před chudobou ve stáří.
 - o Druhý pilíř by nabízel možnost směřovat část svých povinných odvodů z prvního

pilíře do druhého pilíře ve výši 4% hrubé mzdy. Současně by i pro účastníky platil povinný příspěvek ve výši 2% hrubé mzdy.

- Druhý pilíř by byl spravován státem ve spolupráci s ČNB a byl by založen na fondovém financování. Pro fondové financování je důležitá dostatečná kapitálová rezerva, která vyžaduje dlouhý časový prostor. Z tohoto důvodu by byl umožněn vstup účastníkům, kteří mají do důchodu minimálně 15 let. Získáním dostatečné kapitálové rezervy by se od této podmínky časem upustilo.
- Postupem času by se navyšovala výše příspěvků a objem peněžních prostředků by v druhém pilíři vzrostl. Druhý pilíř by dominoval v důchodovém systému, nicméně by nadále existoval souběžně s prvním pilířem.
- Vložené finanční prostředky by bylo možné po uplynutí doby 15 let vybrat bez daňové povinnosti. Z dlouhodobého hlediska by byl druhý pilíř úspornější a spolehlivější než současný průběžný systém.
- Třetí pilíř by si zachoval současnou podobu.
- Spořit si na stáří, co nejdříve. Může se jednat o vstup do III. pilíře doplňkového penzijního připojištění, založení spořicího účtu, termínované vklady, dluhopisové nebo akciové investice, koupi nemovitosti. Doporučuji si vybrat více variant zajištění z důvodu minimalizace rizika ztráty vložených finančních prostředků. Při výběru jednotlivých variant je důležité zohlednit množství volných prostředků, rizikovost a požadovanou likviditu.
- Vstup do III. pilíře důchodového systému považuji za velice výhodnou pro lidi před důchodovým věkem. Jejich peněžní prostředky nejsou tolik ohroženy inflací. Peněžní prostředky z III. pilíře nelze vybrat před dovršením 60 let a pro mladou generaci může být tato varianta z dlouhodobého hlediska riskantní. Měsíční renta 8 000 Kč pobíraná ve stáří po dobu 20 let znamená, že si občan musí začít spořit ve věku 25 let a měsíčně si odkládat 2 949 Kč.
- Získat co nejdříve hypoteční úvěr. Bydlení představuje největší položku (25%) našeho rozpočtu. Většina lidí nemá takové množství volných finančních prostředků, aby si mohla dovolit koupit nemovitost, a proto řeší svoji situaci hypotečním úvěrem, který považuji za nezbytnou součást výdajů dnešní mladé generace. Ve stáří je výhodné vlastnit nemovitost, ve které bydlíme, neboť placení nájmu, může velice nepříznivě ovlivnit naši sociální situaci.
- Inspirovat se současnými výdaji při plánování výdajů na důchod. Od nich bychom měli odečíst pouze splátky na hypotéku. Výše výdajů bude podobná, ale změní se jejich

struktura. Vyšší podíl výdajů budou zastupovat výdaje na zdravotní péči. V důchodu je velký prostor pro realizování svých snů v podobě cestování, navštěvování divadel a koncertů.

7 Seznam použitých zdrojů

Tištěné zdroje

ARNOLDOVÁ, Anna. *Sociální zabezpečení I: sociální zabezpečení v České republice, lékařská posudková služba, pojistné, systémy sociálního zabezpečení*. Praha: Grada, 2012. Aktuální legislativa. ISBN 978-80-247-3724-9.

BEZDĚK, Vladimír. *Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky: (současný stav a potřeba reformy)*. Praha: Česká národní banka, 2000. VP, č. 25. ISBN (brož.).

GALVAS, Milan a Zdeňka GREGOROVÁ. *Sociální zabezpečení*. Brno: Masarykova univerzita, 2000. Edice učebnice Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 243. ISBN 80-210-2292-2.

GREGOROVÁ, Zdeňka. *Důchodové systémy*. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-210-2003-2.

KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2005. ISBN 80-7357-050-5.

LOUŽEK, Marek. *Důchodová reforma*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2013. Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky, 10/2013. ISBN 978-80-86729-92-3.

RYTÍŘOVÁ, Lucie. *Důchodový systém v České republice*. Olomouc: ANAG, 2013. Práce, mzdy, pojištění. ISBN 978-80-7263-821-5.

SYROVÝ, Petr. *Jak si spořit na důchod: zorientujte se v důchodové reformě*. Praha: Grada, 2012. Finance. ISBN 978-80-247-4479-7.

Internetové zdroje – generováno ze serveru citace.com PRO verze

II. pilíř - Důchodové spoření (ukončení), 2013. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. Aktualizováno 12. 2. 2016 [cit. 2019-11-05]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/soukrome-penzijni-systemy/ii-pilir-duchodove-sporeni>

Doplňkové penzijní spoření (III. pilíř), *Peníze.cz* [online]. [cit. 2019-11-12]. Dostupné z: <https://www.penize.cz/doplnekove-penzijni-sporeni>

Důchodové pojištění, *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Aktualizováno 23. 8. 2019 [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/duchodove-pojisteni>

HAMPL, Otakar, 2017. Souhrn výstupů působení Pracovního týmu č. 3 Odborné komise pro důchodovou reformu: Komplexní systémové analýzy, zásluhovost a transfery mezi rodinami a státem. *Důchodová-komise.cz* [online]. [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: <http://www.duchodova-komise.cz/wp-content/uploads/2017/09/Souhrn-v%C3%BDstup%C5%AF-PT-3.pdf>

Hospodaření systému důchodového pojištění, 2013. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. Aktualizováno 21. 10. 2019 [cit. 2019-11-05]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/hospodareni-systemu-duchodoveho-pojisten#1>

HOVORKA, Jiří, 2019. Jak se zvýší důchody: Kalkulačka ukáže, kolik dostanete. *Peníze.cz* [online]. [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: <https://www.penize.cz/duchody/409979-jak-se-zvysi-duchody-kalkulacka-ukaze-kolik-dostanete#valorizace-duchodu-2020>

HOVORKA, Jiří, 2018. Na důchody se nesahá. Penzijní systém má problém, který politici dále prohlubují. *Měšec.cz* [online]. [cit. 2019-11-05]. Dostupné z: <https://www.mesec.cz/clanky/na-duchody-se-nesaha-penzijni-system-ma-problem-ktery-politici-dale-prohlubuji/>

I vy můžete být na důchod finančně zajištěni. Jak to ale udělat?, 2019. *Měšec.cz* [online]. [cit. 2019-12-12]. Dostupné z: <https://www.mesec.cz/clanky/i-vy-muzete-byt-na-duchod-financne-zajisteni-jak-to-ale-udelat/>

KLEPÁRNÍK, Vít, Vladimír ŠTÍPEK, Jan BITTNER a Michal PÍCL, 2017. *Penzijní reformy od Chile po středovýchodní Evropu*. Praha: Úřad vlády ČR. ISBN 978-80-7440-190-9. Dostupné také z: <https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Penzijni-reformy.pdf>

KUČERA, Tomáš, 2017. Souhrn výstupů působení Pracovního týmu č. 2 Odborné komise pro důchodovou reformu: Důchodový věk a valorizace důchodů. *Důchodová-komise.cz* [online]. [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: <http://www.duchodova-komise.cz/wp-content/uploads/2017/09/Sourhn-v%C3%BDstup%C5%AF-PT-2.pdf>

MAREK, David a Václav FRANČE, 2019. Jaké budou důchody? *Deloitte.com* [online]. [cit. 2019-11-15]. Dostupné z: https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/cz/Documents/deloitte-analytics/Jake_budou_duchody.pdf

Penzijní připojištění (III. pilíř), *Peníze.cz* [online]. [cit. 2019-11-12]. Dostupné z: <https://www.penize.cz/penzijni-pripojisti>

Populační prognóza ČR do r.2050: Projekce obyvatelstva České republiky, 2003. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2019-11-15]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/populačni-prognoza-cr-do-r2050-n-g9kah2fe2x>

POTŮČEK, Martin, 2017. Závěrečná zpráva o činnosti Odborné komise pro důchodovou reformu v letech 2014 - 2017. *Důchodová-komise.cz* [online]. [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: <http://www.duchodova-komise.cz/wp-content/uploads/2017/09/Z%C3%A1v%C4%9Bre%C4%8Dn%C3%A1-zpr%C3%A1va-o-%C4%8Dinnosti-OK-pro-DR.pdf>

Principy nultého a prvního pilíře, 2019. *Komise pro spravedlivé důchody* [online]. [cit. 2019-12-03]. Dostupné z: <http://duchodovakomise.cz/wp-content/uploads/2019/11/Principy-0.-a-I.-pil%C3%AD%C5%99e-podklad.pdf>

SAMEK, Vít, 2017. Souhrn výstupů působení Pracovního týmu č. 1 Odborné komise pro důchodovou reformu: Ukončení II. pilíře a nastavení parametrů III. pilíře. *Důchodová-komise.cz* [online]. [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: <http://www.duchodova-komise.cz/wp-content/uploads/2017/09/Sourhn-v%C3%BDstup%C5%AF-PT-1.pdf>

SCHNEIDER, Ondřej a Jiří ŠATAVA, 2013. Důchodový systém: Scénáře budoucího vývoje. *Asociace penzijních společností* [online]. [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: https://www.apfcr.cz/wp-content/uploads/2016/10/D%C5%AFchodov%C3%BD-set%C3%A9m_Sc%C3%A9n%C3%A1%C5%99-budouc%C3%ADho-v%C3%BDvoje.pdf

Základní ukazatele vývoje penzijního připojištění a doplňkového penzijního spoření k 30.6.2019 včetně Komentáře, 2019. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. [cit. 2019-11-12]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/soukrome-penzijni-systemy/iii-pilir-dopl%C3%BDnkove-penzijni-sporeni-a-p/vyvoj-penzijniho-pripojisteni/2019/zakladni-ukazatele-vyvoje-penzijniho-pri-36028>

Zpráva o stavu důchodového systému České republiky a o jeho předpokládaném vývoji se zřetelem na demografickou situaci České republiky a na očekávaný populační a ekonomický vývoj, 2019. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: https://www.komora.cz/files/uploads/2019/06/ma_ALBSBCLD4MQD.pdf

Zvyšování věku odchodu do důchodu se nechystá, vláda schválila i zákon o matrikách, 2019. *Vláda České republiky* [online]. [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/zvysovani-veku-odchodu-do-duchodu-se-nechysta--vlada-schvalila-i-zakon-o-matrikach-175880/>

ŽÍDEK, Bohumír, 2018. Švédský historik: Penzijní reforma se u nás povedla, důležitá byla široká shoda. *Novinky.cz* [online]. [cit. 2019-12-12]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/ekonomika/clanek/svedsky-historik-penzijni-reforma-se-u-nas-povedla-dulezita-byla-siroka-shoda-40066688>